

PUHTAIDEN LUONNONVAROJEN **ENERGINEN MAAKUNTA**

Pohjois-Karjalan maaseudun kehittämissuunnitelma vuosille 2014–2020

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

MAASEUTU 2020

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	1
Tiivistelmä	2
1. Alueellinen strategia	4
1.1. Alueen kuvaus ja nykytilan arviointi	4
1.2. Luonnonvarat ja elinkeinot	6
1.3. Bioenergia	10
1.4. Ympäristön tila ja haasteet	10
1.5. Ohjelmakauden 2007–2013 arvioinnin keskeiset tulokset ja johtopäätökset	12
1.6. Pohjois-Karjalan maaseudun vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat	13
1.7. Pohjois-Karjalan maaseudun kehittämisstrategia 2014–2020	14
1.8. Kehittämisen painopisteet Pohjois-Karjalan maaseudulla 2014–2020	15
2. Kehittämissuunnitelma	17
2.1. Tietämyksen siirron ja innovaatioiden edistäminen maa- ja metsätaloudessa sekä maaseudulla (läpileikkaava teema)	19
2.2. Maatilojen elinkelpoisuuden ja kilpailukyvyyn parantaminen kaikenlaisessa maataloudessa kaikilla alueilla sekä innovatiivisen maatilateknologian ja kestävän metsänhoidon edistäminen	20
2.3. Elintarvikeketjun organisoitumisen edistäminen mukaan lukien maataloustuotteiden jalostus ja kaupan pitäminen, eläinten hyvinvointi ja maatalouden riskienhallinta	21
2.4. Maa- ja metsätalouteen liittyvien ekosysteemien ennallistaminen, säilyttäminen ja parantaminen	22
2.5. Voimavarojen tehokkaan käytön sekä vähähiiliseen ja ilmastoa säästävään talouteen siirtymisen edistäminen maatalous-, elintarvike- ja metsäsektoreilla	23
2.6. Sosiaalisen osallisuuden, köyhyyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen maaseudulla	24
5. Rahoitussuunnitelma	25
4. Ohjelmien yhteensovitus ja työnjako	26
4.1. Rakennerahasto-ohjelmien ja maaseutuohjelman yhteensovitus ja työnjako	26
4.2. Pohjois-Karjalan Leader-ryhmien ja ELY-keskuksen maaseutusuunnitelmien yhteensovitus	29
4.3. Itäsuomalainen yhteistyö maaseutuohjelman toimeenpanossa	30
5. Läpileikkaavat teemat	31
6. Suunnitelman alueellinen valmistelu	32
7. Ohjelman alueellinen toimeenpano ja päätöksenteko- järjestelmä	33
8. Liitteet	35

JOHDANTO

Eurooppa 2020-strategia on talous- ja työllisyysstrategia, joka perustuu kolmeen toisiaan täydentävään tavoitteeseen älykkästä, kestävästä ja osallistavasta kasvusta. Strategian tarkoituksena on kytkeä eri rahastojen tavoitteet ja toimet yhteen. Eri rahastojen yleiset periaatteet on pyritty yhdenmukaistamaan ja sitä täydennetään rahastoja koskevilla komission ja jäsenvaltioiden välisillä kumppanuussopimuksilla. Maaseuturahasto täydentää osaltaan muiden rahastojen toimia tukemalla kestävästä maaseudun kehitystä sekä elinvoimaista ja innovatiivista, ympäristö- ja aluenäkökulmasta tasapainoista maataloutta. Yhteisinä, läpileikkaavina teemoina ovat innovaatiot, ilmaston muutos ja ympäristö. Kuutta prioriteettia toteutetaan valittavilla toimenpiteillä. Rahoituksesta tulee kohdistaa vähintään viisi prosenttia Leader-toimintatapaan ja vähintään 25 prosenttia ilmaston muutoksen torjuntaan sekä maan käyttöön liittyviin toimenpiteisiin.

Maa- ja metsätalousministeriö vastaa kansallisen Manner-Suomen alueen kattavan ohjelman valmistelusta ja yhteensovituksista muiden rahastojen toimien kanssa. Lukuisilla valmistelutyöryhmillä ja monipuolisella alueellisella valmistelulla on pyritty siihen, että ohjelma vastaa mahdollisimman hyvin maaseudun tarpeita ja eri osapuolet sitoutuvat toimintaan ja sen tavoitteisiin jo valmisteluvaiheessa.

Pohjois-Karjalan ELY-keskus on vastannut tämän alueellisen maaseutustrategian ja kehittämissuunnitelman valmistelusta. Tavoitteena on ollut saada mahdollisimman monet eri tahot sekä uudet ja vanhat toimijat mukaan valmistelutyöhön. Suuntaa ja vauhtia tuleville kehittämistoimille on haettu eri tavoin ja eri tahoilta niin kotimaasta kuin muualtakin Euroopasta. Nyt päättyvän ohjelmakauden 2007-2013 arviointi on myös antanut perusteita uusille suunnitelmille ja myös niiden toteutukselle.

Löysimmekö viisasten kiven jolla hyödyntäisimme parhaalla ja kestäväällä tavalla pohjoiskarjalaisen maaseudun monet mahdollisuudet tulevina vuosina? Mitään yksittäistä ihmestä emme varmaankaan ole löytäneet ja sitä on turha etsiä tämän suunnitelman sivuilta. Tulevaisuudessakin pohjoiskarjalaisen maaseudun menestys tulee rakentumaan monista pienistä ja ehkä suuremmistakin asioista. Kilpailun luonnonvaroista kiristyessä, maaseutu, siellä asuvat ihmiset ja siellä olevat luonnonvarat ovat entistäkin tärkeämpiä Pohjois-Karjalan tulevalle menestykselle. Tärkeiksi tulevaisuuden asioiksi suunnitelmassa nousivat mm. biotalous, luomu- ja lähiruoka, ruokamaakunta-ajattelu, maaseutuasuminen haasteet sekä hajautetut energiaratkaisut. Ympäristöasiat korostuvat entistäkin enemmän kaikissa maaseuturahaston toimenpiteissä tulevalla ohjelmakaudella. Meidän tulee hakea myös uusia toimintatapoja ja uusia yhteistyökuvioita ohjelmatyöhömmme niin maakunnan sisällä kuin myös laajemmin. Meillä on kokemusta ohjelmatyöstä ja hyvät maakunnalliset yhteistyöverkot. Näihin tukeutuen, katsomalla rohkeasti ja ennakolluultomasti eteenpäin pääsemme entistäkin parempiin tuloksiin.

Maaseuturahaston kautta kanavoituu maakuntaamme resursseja, joilla on tärkeä merkitys aluetalouteen. Kehittämistoimien kautta niiden merkitys voidaan moninkertaistaa. Ohjelman toteutus ja sen resurssit eivät kuitenkaan toteudu automaattisesti. Tarvitaan innokkaita, osaavia ja asiaansa motivoituneita ihmisiä panemaan suunnitelmat ja ohjelmat toimeksi. Asiat kun toteutuvat ja realisoituvat vain ihmisten kautta.

TIIVISTELMÄ

PUHTAIDEN LUONNONVAROJEN ENERGINEN MAAKUNTA 2020

Maaseutu luonnonvaroineen on keskeinen tekijä Pohjois-Karjalan taloudelliselle menestykselle ja hyvinvoinnille. Osaavat ihmiset ja yritykset hyödyntävät kestävästi alueen voimavaroja ja ulkopuolista kysyntää. Maaseutomme on innostavan yhteisöllisen toiminnan ja laadukkaan asumisen paikka, jonka kulttuurinen identiteetti ja vetovoima vahvistuvat. Maaseudun tulevaisuutta tehdään hyvässä yhteistyössä sen palvelujen perusrakenteet turvaten sekä uusiutumiseen ja kasvuun rohkaisten. Tähän pyritään suuntaamalla kehittämistoimet seuraaviin viiteen painopistealueeseen.

Luonnonvarojen kestävä ja älykäs hyödyntäminen

Pohjois-Karjalan maaseudun luonnonvarat ovat monipuoliset. Näistä keskeisimpiä ovat puhdas ilma ja vesistöt sekä pohjavedet, monella tavalla hyödynnettävät laajat metsäalueet, kasvukelpoinen puhdas maaperä ja mineraalivarat. Maakunnasta löytyy luonnonvarojen kestävä käytön erikoisosaamista etenkin metsiin ja ympäristönsuojeluun liittyen. Kansainvälinen luonnonvarojen kysyntä ja osaaminen kasvavat voimakkaasti.

Huolehdimme hyvin luonnonvarojen uusiutumisesta ja jatkojalostamme ne mahdollisimman pitkälle omassa maakunnassa. Tämä edellyttää luonnonvarojen kestävä käyttöä koskevan tietouden lisäämistä, sen tehokasta jakamista ja tarvetta löytää entistä älykkäämpiä toimintatapoja luonnonvarojen ylläpitoon ja monipuoliseen hyödyntämiseen. Luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen on maakunnan huoltovarmuuden, elämisen laatutekijöiden, imagon ja tulevien sukupolvien elinehtojen mukaista toimintaa.

Kilpailukykyiset ja uusiutuvat maaseutuyritykset ja maatilat

Liiketaloudellisesti kannattava yritystoiminta on toiminnallinen kivijalka ihmisten toimeentulolle ja hyvinvoinnille. Pohjois-Karjalan maaseudulla on monipuolisesti yritystoimintaa. Maaseutu tarjoaa perinteisen maa- ja metsätalouden rinnalla monia kasvumahdollisuuksia eri toimialoilla. Kehittyvät maatilat turvaavat Pohjois-Karjalan aseman yhtenä suurimmista maidon ja naudanlihan tuotantomaakunnista. Pohjois-Karjalan maaseudun yritystoiminnan tulevaisuuden vahvuusalueita ovat hajautettu biotalous, metsien moninaiskäyttö, elintarvikkeiden ja luonnontuotteiden monipuolinen jatkojalostus, uudet yksityiset sekä kolmannen sektorin palveluratkaisut. Lisäksi Venäjän läheisyys ja sieltä tuleva kysyntä ovat matkailuyrityksille ja myös muille maaseudulla toimiville yrityksille hyödynnettävissä oleva mahdollisuus.

Yhteisöllisyyden vahvistaminen, yhteistyön syventäminen ja sosiaalisen osallisuuden lisääminen

Pohjois-Karjalan maaseudulla toimii runsaasti paikallisia yhteisöjä, joilla on pitkät perinteet yhteisöllisestä kehittämis- ja kulttuuritoiminnasta. Etenkin järjestäytynyt kylätoiminta, erilaiset harrasteseurat ja myös maakunnallisesti toimivat maaseudun yhteisölliset kehittämisorganisaatiot ylläpitävät paikallista kehittämisvirettä ja identiteettejä. Tärkeä osa yhteisöllisen toiminnan aktivoimista ovat maakunnan kolme Leader-ryhmää. Tiivis maaseututoimijoiden yhteistyö mahdollistaa yhteistoimintojen syventämisen ja uudet, myös kansainväliset, yhteistyöratkaisut. Erityisen tärkeää on tukea yhteisöllisyyttä ja sosiaalista osallisuutta nuorten ja nuorten aikuisten, maahanmuuttajien ja paluumuuttajien keskuudessa. Sillä estetään eri asukasryhmien syrjäytymistä ja vahvistetaan sosiaalista yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Osaamisen vahvistaminen ja uusiutumisen edistäminen

Osaamisen vahvistaminen ja jatkuva uusiutuminen ovat avainasemassa maaseudun menestymiselle. Pohjois-Karjalan maaseutuosaamista ylläpitävät koulutus-, tutkimus- ja kehittämisrakenteet ovat monipuoliset, vaikkakin koulutusta ollaan supistamassa. Vahvoja osaamisalueita ovat metsä-, ympäristö-, biotalous-, hyvinvointi- ja terveysosaaminen, Venäjä-osaaminen sekä uuden teknologian tutkimuksen ja sovelluksen alueet. Myös maatalouden perusosaaminen ja maaseudun kehittämisosaaminen ovat korkeata tasoa. Nuorten ikäluokkien pieneneminen ja samanaikaiset koulutusyksiköiden supistukset edellyttävät, että maaseutuelinkeinojen riittävästä työvoimasta ja osaamistarpeista huolehditaan.

Pohjois-Karjalan maaseudun osaamisen vahvistamisen etuna ovat eri toimijoiden hyvä keskinäinen tuntemus ja näin ollen matala kynnys yhdistää osaamisia nopeasti sekä joustavasti toisiinsa. Jatkuva uusiutumistarve edellyttää innovaatioympäristöjä, jotka mahdollistavat maaseudun asukkaiden, yritysten, tutkijoiden, käyttäjien, kehittäjien ja muiden sidosryhmien törmäyttämisen ja yhteisen kehittämistyön, avoimen vuoropuhelun sekä tiedonvaihdon. Keskeistä on maaseudulla olevan käytännön tiedon luonteva ja nopea yhdistäminen ajan-kohtaiseen asiantuntija- sekä tutkimustietoon.

Asuminen, työ- ja vapaa-aika

Pohjois-Karjalan maaseudulla yhdistyvät laadukas asuminen, työntekeä ja vapaa-aika. Maaseutu tarjoaa vaihtoehtoja monille elämäntavoille ja -tyyleille. Toimivat perusrakenteet kuten tiestö ja tietoliikenne-yhteydet takaavat asumisen jakautumisen tasapuolisesti eri puolille maakuntaa. Myös vapaa-ajan viettoon ja virkistykseen tarkoitetuista rakenteista ja paikoista pidetään huolta, kuten esimerkiksi retkeily- ja vesistöreiteistä, puhtaista ja kalaisista vesistöistä sekä kokoontumispaikoista oheispalveluineen.

1. ALUEELLINEN STRATEGIA

1.1. ALUEEN KUVAUS JA NYKYTILAN ARVIOINTI

Pohjois-Karjala on Suomen itäisin ja yksi EU:n itäisimmistä ja pohjoisimmista rajamaakunnista. Yhteistä rajaa Venäjän kanssa on 296 kilometriä (karttaliite 1), jonka läheisyydellä on suuri merkitys kulttuurinvaihdon, kaupankäynnin, matkailun, raaka-ainehankinnan ja lähialueyhteistyön kannalta (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2012a). Maakunnan muita perusrakenteita kuvaavat seuraavat tunnusluvut.

Uuden kuntarajoista riippumattoman kaupunki-maaseutuluokituksen perusteella Pohjois-Karjala on pinta-alaltaan pääasiassa harvaan asuttua maaseutua (karttaliite 2). Pohjois-Karjalan 13 kunnasta viisi on kaupunkia, joista Pielisjoen suulla sijaitseva Joensuu on maakuntakeskus ja muut kaupungit - Nurmes, Lieksa, Outokumpu ja Kitee - ovat kaikki oman talousalueensa pikkukaupunkeja (maaseudun paikalliskeskustoja) välittömästi ympärillä olevine ydin- ja harvaanasuttuine maaseutualueineen.

Toiminnallisesti Pohjois-Karjala jakautuu kolmeen seutukuntaan; Pielisen Karjala pohjoisosassa, Joensuun seutu keskiosassa ja Keski-Karjala eteläosassa (karttaliite 1). Jokaisella seutukunnalla toimii oma kunnallinen elinkeinoyhtiö ja Leader-ryhmä. Poikkeuksen tekevät ainoastaan Juuan

ja Ilomantsin kunnat, jotka Joensuun seudun Leader -ryhmän sijaan kuuluvat Vaara-Karjalan Leaderiin.

Väestörakenne

Pohjois-Karjala on vähäväkinen maakunta. Pieni väestömäärä on oleellinen kehitystekijä, koska sen myötä alueellinen ja paikallinen palvelukysyntä, yksityinen tai julkinen, on vääjäämättä rajallista. Tämä korostuu maakunnan harvimmin asutuilla maaseutualueilla, joilla väestöpohja on jo lähtökohtaisesti kapea ja peruspalvelujen ylläpito siksi vaikeaa. Kuntien järvisyys lisää monin paikoin kunnan eri osien etäisyyttä toisistaan ja asiointimatkoja keskustaajamien välillä harvaan asutuilta alueilta.

Maakunnan maaseutuväestön perusrakennetta luonnehtii senioriväestön korkea osuus ja nuorisoiäloukkien pieneminen. Myönteistä on se, että eläkeikää lähestyvien työikäisten poistuminen työmarkkinoilta avaa työpaikkoja nuorille ikäluokille. Kielteistä sen sijaan on, että etenkin harvimmin asutuilla maaseutualueilla vanhushuoltosuhte heikkenee hyvin nopeasti, joka rasittaa kuntien

Maakunnan kokonaispinta-ala	21 585 km ² , josta maapinta-ala 17 762 km ²
Vesistöjä kokonaispinta-alasta	3 823 km ² (18 %)
Metsätalousmaata	15 899 km ² (74 %), josta yksityismaita 8 309 km ²
Maatalousmaata	900 km ² (4 % kokonaispinta-alasta)
Väestömäärä 1.1.2013	165 754 (miehet 82 384, naiset 83 370)
Väestömuutos 1980–2012	-10 896
Väestö taajamissa/haja-asutusalueilla 31.12.2011	116 047 / 48 272, taajama-aste 70 %
Asukastiheys asukkaita/km² 1.1.2013	9,33 as./km ² (Uusimaa 170,29 as./km ²)
Maakuntakeskus 31.12.2012	Joensuussa asukkaita 74 168
Liikenneyhteydet juna/lentokone Helsinkiin	Joensuu-Hki 438 km/juna 4,5–5,5 h/lentokone noin 1 h
Kotitalouksia 31.12.2012	81557
Yrityksiä vuonna 2011 yhteensä	8578
Maa-, metsä- ja kalatalous yrityksiä alueella v.2011	580
Maatiloja alueella/peltoala/keskipinta-ala 31.12.2012	2434 / 85974 ha / 35,54 ha
Vapaa-ajan asuntoja alueella 31.12.2012	24 092
Maakunnan työttömyysaste 7/2013	12 580 työtöntä /16.9 % työttömien osuus työvoimasta
Luonnonsuojelualueita	Kansallispuistot 3 kpl, 14100 ha ja 1 luonnonpuisto 2 940 ha. Yksityismailla 514 kpl ls-alueita 13 800 ha.

Taulukko 1. Pohjois-Karjalan tunnuslukuja (Tilastokeskus 2013 a,b,c; Pohjois-Karjalan Metsäkeskus 2013; TIKE 2013).

verokertymää ja lisää painetta vanhuspalveluiden järjestämiselle. (P-K maakuntaliitto 2012b).

Väestörakenteellinen perusongelma on jo pitkään jatkunut väkiluvun lasku, etenkin Pielisen Karjalan ja Keski-Karjalan seutukunnilla (liitetaulukko 1). Tosin kaikkein jyrkin lasku näyttää toistaiseksi hidastuneen ja väestökehitys on edennyt vuodesta 2006 alkaen parempaan suuntaan (liitekuvio 1). Pitkällä aikavälillä Pohjois-Karjalan tapaiselle maakunnalle ongelmia tuottaa luonnollisesta väestömuutoksesta johtuva alhainen syntyvyys ja korkea kuolleisuus, joita ei pystytä täysin paikkaamaan maahanmuutolla tai maassamuutolla, vaikka maakunnassa on toteutettu useita tulo- ja eläinmuuton edistämiseen tähdänneitä projekteja.

Pohjois-Karjalan alueellisen väestörakenteen sisäinen kehitystrendi etenee niin, että väestö supistuu ja vanhenee laidoiltaan ja tiivistyy sekä pysyy nuorempana Joensuun seudulla. Tätä ei voida pitää maakunnan koko maaseudun elinvoiman kannalta myönteisenä kehityssuuntana (karttaliitteet 3 ja 4). Samalla Joensuun seutukunta painii väestönkasvusta johtuvan kasvavan palvelutarpeen ja sen ylläpidon kustannuspaineiden keskellä, kun vastaavasti maakunnan harvemmin asutuilla alueilla väestöä menettävät kunnat kohtaavat väestörakenteen ikävimmat – jatkuva väestönlasku, nuorten poismuutto, väestön ikääntyminen ja sen palvelutarpeiden kasvu – seuraukset (karttaliite 6).

Pohjois-Karjalan maaseudun kuntataajamien ja Joensuun kaupungin läheisyydessä sijaitsevat maaseutukylät näyttävät toistaiseksi selviävän väestökadosta, tosin supistuvien palveluin. Sen sijaan Pohjois-Karjalan maakunnan harvimmassa asutut maaseutualueet vähitellen eläköityvät ja tyhjenevät, vaikka paikka paikoin kehitys voi sopivien asutusta ja yritystoimintaan liittyvien tekijöiden kohdatessa kääntyä myönteiseen suuntaan, esimerkiksi Ilomantsin Hattuvaa-ran kylällä Pampalon kaivostoiminnan ansiosta.

Pohjois-Karjalan väestörakenteen myönteisin ennuste on, että vuoteen 2030 saakka maakunnan väestömäärä pysyy Joensuun seutukunnan väestökehityksen ansiosta lähes nykytasolla (taulukkoliite 2). Sen sijaan Pielisen Karjalan ja Keski-Karjalan seutukunnilla väestönlasku todennäköisesti jatkuu ilman nopeasti sitä korjaavia muutoksia joko maahanmuutossa, maan sisäisen muuttoliikkeen kääntymisessä voitolliseksi tai syntyvyyden nopeassa kasvussa (taulukkoliite 3).

Sosio-ekonomisen tila

Pohjois-Karjalassa on noin 8600 yritystä, joista pääosa sijoittuu palvelujen, kaupan, rakentamisen ja teollisuuden toimialoille (Karjalainen 2012). Suhteellisesti muuhun maahan nähden vähemmän on palveluyrityksiä, mutta enemmän teollisuusyrityksiä (P-K Yritysbarometri 2012). Viime aikoina yritysten määrä on ollut kasvusuunnassa etenkin rakennus- ja taiteiden, viihteen ja virkistystoimien toimialoilla.

Pohjois-Karjalassa oli vuoden 2010 lopussa työvoimaan kuuluvaa väestöä 73941 henkeä (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2012c) ja työvoiman ulkopuolella 39032 henkeä. Työttömiä työnhakijoita oli tuoreimman kesäkuun 2012 tie-

don mukaan yhteensä 11060 henkilöä ja työttömien osuus kohosi 14 % työllisestä työvoimasta, joka oli korkeimpia lukuja Suomen pohjoisten ja itäisten maakuntien joukossa (Pohjois-Karjalan ELY-keskus 2012). Korkea rakenteellinen työttömyys on Pohjois-Karjalan maaseutukehityksen yksi suurimpia ongelmia, jonka heijastusvaikutukset ulottuvat usealle elämän osa-alueelle.

Työttömien osuus maakunnan sisällä ei ollut vuoden 2012 kesäkuussa kuitenkaan täysin suoraan kytköksissä maaseutusuhteisiin, sillä esimerkiksi Pielisen Karjalan syrjäisissä kunnissa Valtimolla (12,7 %) ja Nurmeksessa (12,6 %) työttömyysaste oli pienempi kuin esimerkiksi Joensuun kaupungissa (16,2 %) kesäkuun 2012 tiedon mukaan. Toisaalta pahimpia työttömyyskuntia olivat Lieksa (20,1 %), Tohmajärvi (18,5 %) ja Polvijärvi (16,3 %), jotka luetaan joko ydinmaaseudun, kaupungin läheisen tai harvaan asutun maaseudun kuntiin.

Pohjois-Karjala mielletään usein syrjäisyyden lisäksi köyhäksi ja kipeäksi alueeksi. Terveystieteen ja Hyvinvoinnin laitoksen (THL) tilasto- ja indikaattoripankista poimitut muutamimmat luvut osoittavat, että maakunnassa ollaan monissa asioissa kansallista keskiarvoa heikommin pärjääviä, mutta ei kaikissa asioissa. Esimerkiksi Gini-kerroin on yksi käytetyimpiä tuloeromittareita ja se osoittaa asutokunnan käytettävissä olevan rahatulon, joka jaetaan asutokunnan kulutusyksikköluvulla. Mitä suuremman arvon luku saa, sitä epätasaisempi on tulonjako. Koko maan prosentuaalinen osuus oli 28,2 kun Pohjois-Karjalassa se oli 26,7 vuonna 2010. (THL 2012)

Toisaalta yksittäisen asutokunnan käytettävissä oleva keskimääräinen rahatulo oli vuonna 2010 keskimäärin Pohjois-Karjalan maaseutualueilla pienempi kuin muissa Suomen maakunnista (Tilastokeskus 2012b). Tätä osaltaan osoittanee se, että toimeentulotukea sai maakunnan asukkaista vuoden 2010 aikana 9,1 % kun koko maan keskiarvo oli samaan aikaan 7,0 %. (THL 2012).

Työkyvyttömyyseläkettä saavien osuus Pohjois-Karjalassa 16–64-vuotiaista oli vuonna 2010 9,6 % kun koko maassa se oli 7,3 %. Demografinen huoltosuhde oli koko maassa vuonna 2011 52,9, ja Pohjois-Karjalassa vastaavasti 55,2. Kuolleisuus 100 000 asukasta kohti oli vuonna 2010 koko maassa 949,2 kun Pohjois-Karjalassa se oli 1172,3. (THL 2012). Sosiaali- ja terveystoimen nettokustannukset euroa/asukas olivatkin maakunnassa vuonna 2010 3189 euroa.

Myönteistä on, että suhteellinen velkaantuneisuus prosentteina oli Pohjois-Karjalassa vuonna 2010 33,4 % kun koko maassa se oli 44,5 %, joka osoittanee, että Pohjois-Karjalassa on totuttu elämään niukoissa olosuhteissa varman päälle velkaa ottamatta. Osansa tähän lienee sillä, että esimerkiksi verotulot euroa/asukas olivat koko maassa keskimäärin vuonna 2010 3414,2 euroa kun Pohjois-Karjalassa ne olivat 2781,5.

Pohjois-Karjala tunnetaan koulutusmaakuntana, mutta koulutustasomittaimella mitattuna (väestön koulutustaso, joka on mitattu laskemalla perustasteen jälkeen suoritettun korkeimman koulutuksen keskimääräinen pituus henkeä kohti) vuonna Pohjois-Karjalan arvo oli 305 kun kokoko

maassa se oli 335. Ikävää on se, että nuorisotyöttömiä 18–24 -vuotiaasta työvoimasta oli vuonna 2011 16,1 %. Sen sijaan yllättävää on, että pitkäaikaistyöttömien osuus koko maassa oli 23,4 % kun Pohjois-Karjalassa hieman alempi 21,6 %.

Vaikka Pohjois-Karjala on monilla sosio-ekonomisilla mitareilla mitattuna jäljessä muuta maata, on maakunnan talouskehitys saatu parin viimeisen vuoden aikana hyvään vauhtiin. Maakunta nousi vuonna 2010 taantumasta reilusti nopeammin kuin Suomi keskimäärin. Koko maan liikevaihto oli noin 12 prosentin nousussa, kun Pohjois-Karjalassa päästiin yli 18 prosenttiin. Liikevaihdon kehitys oli myönteistä metsäsektorilla ja metalliteollisuudessa. (Saarelainen 2011).

Lähes kaikilla toimialoilla liikevaihdon kehitys eteni myönteisesti. Esimerkiksi tax free -kauppa lisääntyi merkittävästi. Palveluissa ja kaupassa liikevaihdot kasvoivat lähes

8 prosenttia, rakentamisessakin 9 prosenttia. Viennin arvo nousi vuonna 2010 Pohjois-Karjalassa 36,9 prosenttia, kun koko maan tasolla kasvua oli 12,5 prosenttia. Myönteistä on myös negatiivisen henkilöstömäärän suunnan kääntyminen positiiviseksi. (Saarelainen 2011).

Keskeisenä tekijänä oli maakunnan teollisuuden vahva kasvu liikevaihdossa, mikä näkyi myös teollisissa työpaikoissa. Vuonna 2010 teollisuuden työpaikkamäärä kasvoi pari prosenttia, kun edellinen nousu oli vuodelta 2005. Vuoden 2010 lopussa maakunnassa oli maakuntaliiton rekisterin mukaan 11 624 teollista työpaikkaa. Veturina teollisuuden liikevaihdon kasvulle olivat metsäsektori sekä erityisesti maakunnan vahvuus metalliteollisuus, millä tosin on selvä kytkentä metsäteollisuuteen mm. koneiden välityksellä. Myös muilla toimialoilla kasvu oli myönteistä, mm. palveluissa ja kaupassa liikevaihdot kasvoivat lähes 8 %, rakentamisessa 9 %. (Tiainen 2011). Kehitystrendi on jatkunut myönteisenä myös vuoden 2011 ja 2012 puolella.

1.2. LUONNONVARAT JA ELINKEINOT

Maatalous

Pohjois-Karjalassa maatalouden peltoalaperusteista tukea hakeneiden maatilojen määrä on vähentynyt Suomen Euroopan unionin jäsenyysaikana yli 40 prosenttia. Maatilojen keskipinta-ala on kasvanut tänä aikana voimakkaasti ja on tällä hetkellä yli 35 hehtaaria.

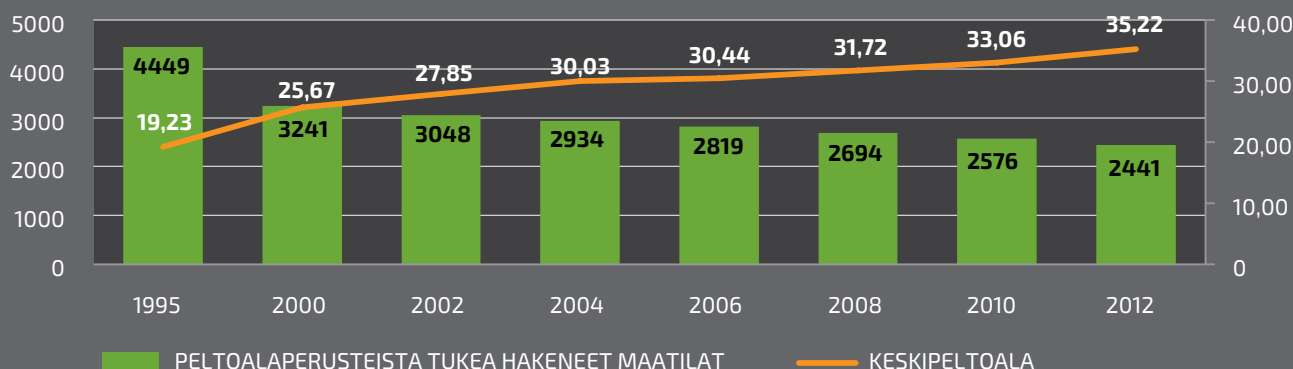
Viljelyssä oleva tukikelpoinen peltoala on pysynyt melko vakaana ja on tällä hetkellä 85 747 hehtaaria. Erityyppisiä kesantoja peltoalasta oli vuonna 2012 4,4 prosenttia (3 765 hehtaaria). Luonnonhoitopeltoja oli noin 5 200 hehtaaria.

Pohjois-Karjalan maatalouden runko perustuu nautakarjavaltaiseen kotieläintalouteen. Pohjois-Karjala on maan viides suurin maidon ja naudanlihan tuottaja. Myös erikoistumisessa puutarhatalouteen ja erityisesti marjanviljelyyn sekä vihannestuotantoon on pitkät perinteet.

Luonnonmukaisen tuotannon suhteellinen laajuus on kasvanut Pohjois-Karjalassa voimakkaasti ja se on korkeimpia koko maatakin ajatellen. Luonnonmukaisessa tuotannossa oli vuonna 2012 Pohjois-Karjalan peltoalasta 19,4 prosenttia (16 600 hehtaaria). Kasvua luomualassa oli edellisestä vuodesta 12 prosenttia/2 024 hehtaaria. Koko maassa luomualan osuus peltoalasta on yhdeksän prosenttia. Luomutilat ovat myös keskimääräistä suurempia, keskipinta-ala on 50,9 hehtaaria/tila. Luomukotieläintiloja Pohjois-Karjalassa on 72 kappaletta. Luomuhunajan tuottajia on 15 kappaletta.

Maidontuotanto on edelleen taloudellisesti merkittävintä maatalouden tuotannonalaa Pohjois-Karjalassa. Koko maan maidontuotannosta Pohjois-Karjalan osuus on ollut noin kuusi prosenttia. Maakunnan maidontuotanto on laskenut 2000-luvulla alle 140 miljoonaan litraan. Kuitenkin keskimäärin tilaa kohti tuotettu maitomäärä on nous-

Peltoalaperusteista tukea hakeneet maatilat ja keskipeltoala Pohjois-Karjalassa

sut 69 500 litrasta 194 618 litraan, jonka verran maitoa tuotettiin vuonna 2011. Kehittämistoimien tavoitteena on lisätä maidontuotanto 150 miljoonan litran tasolle vuoteen 2015 mennessä. Naudanlihaa tuotetaan Pohjois-Karjalassa 5,4 miljoonaa kiloa vuodessa. Koko maan naudanlihatuotannosta Pohjois-Karjalassa tuotetaan 6,5 prosenttia.

Puutarhataloudessa on erikoistuttu marjanviljelyyn. Marjanviljelyssä on kaikkiaan yli 700 hehtaaria. Tärkeimpiä marjakasveja ovat herukat (410 hehtaaria) ja mansikka (258 hehtaaria). Molemmat ovat olleet lievässä kasvussa viime vuosina. Vihanneksia, hedelmiä, taimi- ja kasvihuonetuotantoa on yhteensä noin 100 hehtaarilla. Muista viljelykasveista merkittävää on esimerkiksi kuminan viljely (250 hehtaaria). Uusista viljelykasveista rypsin ja härkäpavun viljely on lisääntynyt viime vuosina. Löytyypä maakunnasta myös maissipelloja. Ruokohelpin viljely energiakäyttöön on lopunut Vapo Oy:n lopetettua sopimusviljelyn.

Ikärakenne maataloilla on edelleen vääristynyt. Viljelijöiden keski-ikä oli Pohjois-Karjalassa vuoden 2009 lopussa 50 vuotta, joka on hieman alle koko maan keskiarvon 50,2.

Aktiivisuus ympäristötuen erityistukia kohtaan on kasvamassa. Luomun ohella suosituimpia erityisympäristötukia ovat lietelannan sijoittaminen peltoon, luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen sekä perinnebiotooppien hoito. Myös kosteikkojen perustaminen viljelyalueille on vilkastumassa.

Maatilojen kehitysnäkymiä kartoitettiin kahdessa vaiheessa nykyisellä ohjelmakaudella. Keväällä 2012 tehdyn kyse-

lyn mukaan 58 prosenttia maitotiloista arvioi tuotannon jatkuvan ainakin vuoteen 2020 saakka. Tämä on hieman korkeampi kuin koko maan keskiarvo. Näiden suunnitelmien toteutuessa maakunnassa olisi vuonna 2020 vajaa 400 maitotilaa, niiden tuotanto 168 miljoonaa litraa ja maitotiloilla keskimäärin 52 lehmää.

Metsätalous

Pohjois-Karjala tunnetaan metsämaakuntana. Sen metsistä yksityiset omistavat 52 prosenttia, valtio 20 prosenttia, yhtiöt 23 prosenttia ja muut viisi prosenttia. (Pohjois-Karjalan Metsäkeskus 2013a). Taulukko 1 tiivistää perusasiat maakunnan metsävarallisuudesta. Merkittävä valtion ja yhtiöiden osuus merkitsee, että maakunnan metsävarallisuutta käytetään tehokkaasti, mutta merkittävä osa sen tulonmuodostuksesta valuu maakunnan ulkopuolelle. Toisaalta bruttokantorahatulot nousivat Pohjois-Karjalassa vuonna 2011 155,2 miljoonaan euroon, josta valtaosa oli yksityismetsien osuutta 106,6 miljoonaa euroa (Pohjois-Karjalan Metsäkeskus 2013b).

Aktiiviviljelijöiden omistuksessa oli vain noin viidennes (164 100 hehtaaria) yksityisomistuksessa olevasta metsämaasta, jonka osuus näyttäisi edelleen pienentyneen, vaikka metsänomistajista asuu maaseudulla tai tiloilla Pohjois-Karjalassa noin 80 prosenttia. Maataloilla on metsämaata keskimäärin 56 hehtaaria/tila. Samaan aikaan muualla kuin metsän sijaintikunnassa asuvien metsäomistajien, etenkin kaupungissa asuvien, määrä kasvaa.

Itä- ja Kaakkois-Suomen metsät tiivistettynä 2010	Etelä-Savo	Kaakkois-Suomi	Pohjois-Karjala	Pohjois-Savo
Metsämaata, ha	1 181 000	801 000	1 447 000	1 360 000
Yksityiset omistavat	939 000	653 000	831 000	960 000
Yksityismetsälöitä, kpl	21 147	23 812	21 462	26 245
Puuston tilavuus, 1000 m	171 000	114 000	168 000	166 000
Taimikoita, %	23	21	19	20
Uudistuskypsiä metsiä, %	15	15	10	12
Markkinahakkuut, 1000 m ² /vuosi	6 255	3 976	4 341	4 700
Tiukasti suojellut metsät, ha	30 000	8 000	42 000	22 000
Kuolleen puuston tilavuus m ² /ha	3	4	4	3,5
Raakapuun kokonaiskäyttö 1000 m ² /vuosi	2 814	19 610	4 882	4 270
Bruttorahatulot, milj. euroa	217	142	140	154

Taulukko 1. Perustietoja Pohjois-Karjalan metsävarallisuudesta

Metsänomistus ammattiaseman mukaan, % lukumäärästä	E-S	Ka-S	P-K	P-S	Koko maa
Palkansaajat	28	33	30	32	30
Maa- ja metsätalousyrittäjät	12	14	14	13	16
Muut yrittäjät	8	7	6	7	7
Eläkeläiset	50	45	44	44	45
Muut	2	2	5	3	2

Taulukko 2. Metsänomistus ammattiaseman mukaan

Metsäteollisuus on edelleen merkittävä toimiala Itä-Suomessa vaikka se on ollut merkittävän rakennemuutoksen kohteena viime vuosina. Pohjois-Karjalassa painottuu tuotannon alkupäähän sijoittuva metsätalouden osuus, mutta samaan aikaan maakunnan jatkojalostusyksiköitä on myös seisotettu ja tuotantolinjoja lakkautettu (mm. Puhos Board). Myönteistä kehitys on ollut modifioidun puun osalta (mm. lämpöpuu) ja rakennuspuusepänteollisuudessa sekä puupelletin tuotannossa, jossa nähdään kasvumahdollisuuksia etenkin uhkaavan ilmastomuutoksen takia.

Itä-Suomessa kiinteiden puupolttoaineiden käyttö perustuu pääasiassa metsähakkeen, teollisuuden puutähdhakkeen, sahanpurun, kuoren ja muiden kiinteiden puupolttoaineiden käyttöön. Metsähakkeen osuus on ollut noin kolmannes ja sen osuus on ollut koko ajan kasvussa. Pohjois-Karjalassa puupolttoaineiden ympärille on rakentunut ja edelleen kehittyvässä merkittävää liiketoimintaa mm. bioenergiaan liittyvien koneiden ja laitteiden, tulisijojen, koulutuksen ja konsultoinnin sekä tutkimuksen saralla. Kehitystä vauhdittaa maakunnallinen tavoite öljyvapaasta maakunnasta vuoteen 2030 mennessä.

Yksi metsätalouden kehittyvä osa-alue on ekosysteemi-palvelut. Niillä tarkoitetaan kaikkia ihmisen luonnosta saamia aineellisia ja aineettomia hyötyjä, kuten luonnonvaroja ja erilaisia luonnon toimintoja. Metsien ekosysteemi-palveluja ovat mm. puu, bioenergia, marjat, sienet, riista, ilmastomuutoksen torjunta, tulvien ehkäisy, kasvien pölytys, yhteyttäminen, virkistys, maisema, ulkoilu.

Metsätalousklusteri on Pohjois-Karjalan yksi selkeä vahvuus, jonka kehitys on ja monet läheiset kytkennät maaseutukehitykseen aina kannolta tehtaaseen saakka on syytä turvata. Maakunnasta löytyy koulutus- ja tutkimusosaamista (mm. Metsäntutkimuslaitos, Itä-Suomen Yliopiston metsäopetus, Karelia ammattikorkeakoulun metsäopetus, Pohjois-Karjalan ammattiopisto/Valtimo, Euroopan met-

säinstituutti). Teollisuutta on niin puun jalostuksessa (mm. Enocell, livari Mononen tai monet piensahat) kuin metsäteknologiassa (John Deeren metsäkonevalmistus, Mant-sisen tai Keslan puun käsittelylaitteet). Ydinajatus tässä klusterissa on kytkeä metsien kasvatuksen osaaminen yhä enemmän ja monipuolisemmin metsän sekä puun tuotteisiin että hakea koko metsäsektorin jalostusketjuille uutta lisäarvoa etenkin hajautetun bioenergian tuotannon, puurakentamisen metsien moninaiskäytön ja ekosysteemi-palvelujen eri rajapintoja ylittävänä yhdistelminä..

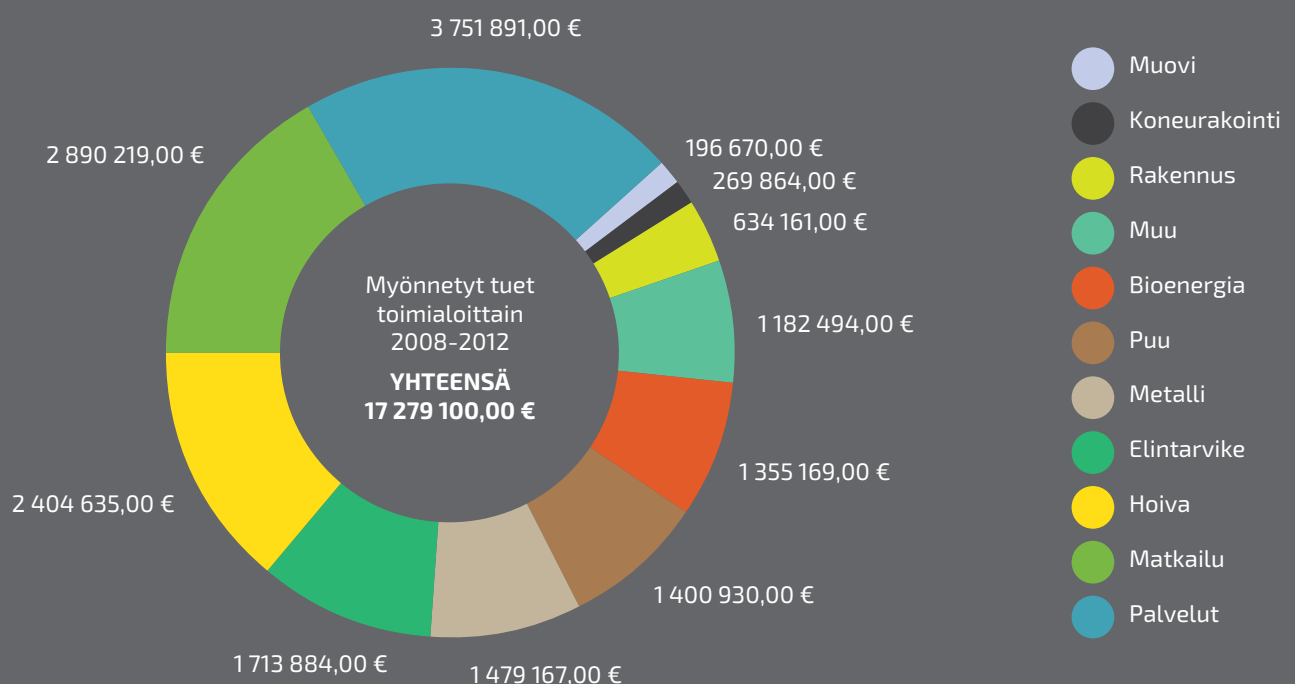
Maaseudun pienyritystoiminta

Maaseuturahaston kautta haettava pienyritystuki on ollut suosittua Pohjois-Karjalassa. Suhteutetaanpa kuluva ohjelmakauden hakemusmääriä maakunnan väestömäärään tai maatilojen määrään, pienyritystukea on haettu aktiivisesti.

Vuoden 2008 lopussa Pohjois-Karjalassa oli 8 360 maaseutuyritystä. Vuoteen 2004 verrattuna yritysten määrää on kasvanut lähes tuhannen yrityksen verran. Maatiloja Pohjois-Karjalassa on 2 441 kappaletta. Näistä noin kolmasosalla on muuta yritystoimintaa. Nämä maatilat työllistävät noin 1 200 henkilöä.

Maaseuturahaston pienyritystuki suuntautuu pääasiassa muille yrityksille kuin maataloille. Tuesta vain vajaa 20 prosenttia kohdistuu maatilataustaisille yrityksille. Tämä kehitys on voimistunut jokaisella ohjelmakaudella.

Toimialoittain tarkasteltuna kuluvalle ohjelmakaudella tukea on myönnetty eniten palvelutoimialalle (22 prosenttia). Seuraavaksi tulee maaseutumatkailu (17 prosenttia), sote-ala (14 prosenttia), elintarvikkeiden jatkojalostus (10 prosenttia) ja mekaaninen puunjalostus (8 prosenttia). Muita toimialoja ovat bioenergian tuottaminen, metalliala ja elintarvikkeiden jatkojalostus.

Tulevaisuudessa myös lähi- ja luomuruuan jatkojalostaminen tulee entistä merkittävämmäksi toimialaksi. Kuluttajat haluavat pöytänsä puhdasta, prosessoimatonta ruokaa. Bioenergian tuottamisessa lämmöksi, energiaksi tai nestemäiseksi polttoaineeksi on todella suuria mahdollisuuksia. Bioenergian suhteen Pohjois-Karjalan vahvuutena ovat runsaat raaka-ainevarat.

Pohjoiskarjalaisissa yrityksissä on syytä varautua myös omistajan- ja sukupolvenvaihdoksiin. Tehdyn arvion mukaan Pohjois-Karjalassa reilu kolmannes yrityksistä (noin 2 000 yritystä) aikoo tehdä omistajavaihdon vuoteen 2014 mennessä. Sosiaali- ja terveysalan palvelut ovat Pohjois-Karjalassa merkittävä toimiala. Myös maaseuturahastosta on myönnetty tukea tämän alan yritystoimintaan (14 prosenttia/2,4 miljoonaa euroa). Maaseudun kehittämisen ja elävöittämisen kannalta sote-alan yritykset ovat tervetulleita. Väestön vanhetessa palvelujen tarve kasvaa, sote-alan yritykset työllistävät hyvin erityisesti naisia syrjäisillä alueilla ja yritysten kannattavuus on kohtuullinen.

Kalatalous

Maakunnan järvet tarjoavat hyvät mahdollisuudet sekä vapaa-ajan että ammattikalastuksen harjoittamiseen. Vuotuinen kalansaalis vaihtelee 3–4 miljoonan kilon välillä. Vapaa-ajankalastajien verkkokalastuksen väheneminen antaa kalakantojen puolesta entistä paremmat mahdollisuudet ammattikalastuksen harjoittamiseen ja myös matkailun kalastuspalvelujen kehittämiseen.

Pohjois-Karjalassa elää alkuperäisessä ympäristössään useita arvokkaita ja uhanalaisena pidettäviä kalalajeja kuten Saimaan järvilohi, Vuoksen vesistön järvitaimen, Koita-joen planktonsiika ja harjus. Ammattikalastukselle tärkeät muikkukannat ovat monissa järvissä runsaita. Kalakantoja on vahvistettu istutuksin sekä kalakantojen elinympäristöjä kunnostamalla mutta ollakseen kattavaa hoitotoimiin tulee sisältyä myös kalastuksen ohjausta ja muitakin toimenpiteitä, jotka toteutetaan yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa.

Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen ammattikalastajarekisterissä on noin 50 kalastajaa, minkä lisäksi kalaa myy satunnaisesti huomattava joukko muita kalastajia. Kalansaaliin jäädyttämistä varten maakuntaan on yhteistyössä kuntien kanssa luotu kohtuullisen kattava jäähileasemien verkosto, mikä on edistänyt järvikalakantojen hyödyntämistä elintarvikkeeksi. Ruokakalan viljelyn kannattavuus on heikentynyt monista eri syistä johtuen. Istutuspoika-tuotanto tulee jatkumaan maakunnassa jatkuenkin entisellä volyyminä muun muassa velvoiteistutusten ja vaikiintuneen istukkaiden kysynnän ansiosta. Vesiviljelyyn yritetään jatkuvasti löytää uusia kalalajeja ja viljelymenetelmiä. Mahdolliset uudet laitokset tulevat olemaan tuotantokapasiteetiltaan suurempia ja toteutukseltaan entistä teknisempiä.

Tulevalla ohjelmakaudella elinkeinokalataloutta tullaan rahoittamaan Euroopan meri- ja kalatalousrahaston tuilla.

Maaseutumatkailu

Maaseutumatkailu on maa- ja metsätalouden ohella yksi merkittävimmistä Pohjois-Karjalassa harjoitettavista maaseutuyrittämisen toimialoista. Merkittävin tulonlähde on mökkimajoitustoiminta. Lisäksi tarjotaan ravitsemis- ja ohjelmapalveluja. Maaseutumatkailun merkitys näkyy myös pienyritystoiminnan tukemista koskevassa tilastossa, jossa matkailu on toiseksi suurin toimiala muiden palvelualojen jälkeen. Matkailun osuus maaseudun pienyritystuesta (maaseuturahasto) on vuosina 2007–2012 ollut 17 prosenttia.

Maaseutumatkailun osuus maakunnan majoituskapasiteetista on merkittävä. Maaseutumatkailun piirissä arvioidaan olevan 50–60 prosenttia maakunnan matkailun majoituskapasiteetista. Maaseutumatkailu on pääosin pienimuotoisena yritystoimintana Tilastokeskuksen tilastoinnin ulkopuolella, koska tilastoinnissa oli mukana vain keskimäärin 47 majoitusliikettä, joissa oli yhteensä 4 167 vuodepaikkaa vuonna 2010. Maaseutumatkailuyritysten lukumäärä on arvion mukaan n. 150.

Rekisteröidyistä yöpymisistä n. 75 prosenttia oli kotimaasta ja n. 25 prosenttia ulkomailta, joista 2/3 osaa venäläisiä (Karelia Expert tammi-toukokuu 2012). Vuonna 2011 vastaavat luvut olivat: yöpymisiä kotimaasta noin 85 prosenttia ja ulkomaalaisyöpymisiä noin 15 prosenttia, joista noin puolet venäläisiä. Nämä luvut antavat varmasti suuntaa myös rekisteröimättömän majoituskapasiteetin käytöstä.

Matkailuyritystoiminta on Pohjois-Karjalassa luonteeltaan erilaista kuin Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa, joissa se on keskittynyt suuriin keskuksiin. Meillä vuodepaikat ovat hajallaan ympäri maakuntaa. Pieniä keskittymiä ovat Joensuu ja Koli. Koli ei ole toiveista ja panostuksista huolimatta kasvanut suurten (hiihto-)matkailukeskusten kokoiseksi. Kolista on kehittymässä merkittävä luonto-, kulttuuri- ja järvimatkailukohde.

Pohjois-Karjalan vahvuus on monipuolinen luonto ja sijainti Laatokan lehtovyöhykkeen, Järvi-Suomen sekä erämaisen Kainuun rajapinnassa. Matkailukapasiteetin luonteen vuoksi maakuntamme sopii perhe-, järvi- ja luontomatkailuun. Maaseutumatkailu on osa hajautunutta matkailurakennetta, jonka kehittymiselle ei ole erityisiä esteitä, jos tiestö ja tietoliikenne pidetään kunnossa. Nykyisten yritysten ikärakenne ja jatkajien löytyminen aiheuttaa huolta nykyisen kapasiteetin säilymisestä. Lisäksi on jatkuva tarve nostaa majoituskapasiteetin tasoa sekä rakentaa lisäkapasiteettia. Yrittäjien keskinäisen yhteistyön lisäämiselle on edelleen tarvetta.

1.3. BIOENERGIA

Suomea koskevat seuraavat Kioton velvoitekauden jälkeinen Euroopan unionin hyväksymät ilmastotavoitteet ja niihin liittyvät Suomen kansalliset tavoitteet vuoteen 2020 mennessä:

Kasvihuonekaasupäästöjä vähennetään vähintään 20 prosenttia vuoden 1990 tasosta ja 30 prosenttia, mikäli muut teollisuusmaat hyväksyvät vastaavat tavoitteet.

- Ei-päästökauppasektorin päästöjä vähennetään Suomessa 16 prosenttia vuoden 2005 tasosta.
- Uusiutuvan energian osuus nostetaan EU:ssa 20 prosenttiin ja Suomessa 38 prosenttiin.
- Energiatasehokkuutta lisätään keskimäärin 20 prosentilla peruskehitykseen verrattuna.
- Liikenteen uusiutuvan energian osuus nostetaan 10 prosenttiin.

Uusiutuvan energian osuus maakunnan kokonaisenergiankäytöstä on noin 63 prosenttia, josta puuenergian osuus on 82 prosenttia. Pohjois-Karjalan energiankäyttö (mukaan lukien lämmitys, sähkö ja liikenne) on ollut viime vuosina reilut 10 terawattituntia. Lämpöenergiasta ja sähköstä noin 75 prosenttia tuotetaan uusiutuvilla energialähteillä. Pohjois-Karjalassa käytössä olevia uusiutuvia energialähteitä ovat bioenergia (84 prosenttia), vesivoima (15 prosenttia) ja muut (1 prosentti). Bioenergia muodostuu lähes täysin puuenergiasta: teollisuuden sivutuotteista ja metsäenergiasta.

Uusiutuvan energian klusterin työllisyys vuonna 2008 oli

noin 1 100 henkilötyövuotta, ja liikevaihtoa kertyi noin 120 miljoonaa euroa. Kasvua vuodesta 2004 sekä liikevaihdossa että työllisyydessä noin 30 prosenttia. Uusiutuvaan energiaan panostetaan. Tutkimus-, kehittämis- ja koulutuslaitosten panostus uusiutuvaan energiaan on noin 5 miljoonaa euroa/vuosi. Maakunnassa oli käynnissä vuonna 2011 noin 30 uusiutuvaan energiaan liittyvää alueellista, kansallista tai kansainvälistä hanketta.

Pohjois-Karjalan vahvuutena ovat runsaat luonnonvarat ja bioenergia-alan ja metsätutkimuksen monipuolinen osaaminen. Energiaomavaraisuudella ja uusiutuvan energian osuudella mitattuna Pohjois-Karjala ylittää jo nyt EU:ssa asetetut ja kansalliset ilmastotavoitteet. Ilmastonmuutos ja sen mukanaan tuomat haasteet nähdään maakunnassa mahdollisuutena, jonka avulla maakuntaan voidaan luoda uutta osaamista ja uutta liiketoimintaa.

Maakunnan ilmasto- ja energiaohjelmassa tarkasteltaviksi toimialoiksi on valittu energiantuotanto ja -kulutus, liikenne, yhdyskuntarakenne ja kaavoitus, rakentaminen, jätteenhuolto sekä maa- ja metsätalous. Ohjelman lähtökohtana on alueen omien voima-varojen vahvistaminen ja mahdollisuuksien hyödyntäminen. Visiona on "Öljyvapaa Pohjois-Karjala", joka on hiilineutraali, uusiutuvan energian tuotantonaan yliomavarainen maakunta, ja jossa fossiilista öljyä ei käytetä energiantuotannossa.

Pohjois-Karjalan energiasektorilla korostuvat lähitulevaisuudessa uusiutuvan energian tuotannon, käytön ja viennin kasvattamisen ohella myös energiatehokkuuden parantaminen sekä energianeuvonta.

1.4. YMPÄRISTÖN TILA JA HAASTEET

Pohjois-Karjalan sijainti pohjoisen havumetsävyöhykkeen länsireunalla, mantereisen ja merellisen ilmaston kohtaamisalueella on yhdessä pinnanmuodostuksen ja runsaiden vesistöjen kanssa luonut alueen omaleimaisen ja monimuotoisen luonnon. Pitkään jatkunut kaskitalous ja vanha asutus ovat rikastuttaneet alueen luontoa ja erityisesti alueen kulttuurimaisemaa.

Ilman laatu on Pohjois-Karjalassa hyvä. Se on parantunut viimeisten 20 vuoden aikana huomattavasti etenkin ympäristöä happamoittavien päästöjen suhteen. Tämä näkyy sekä päästöjen vähenemisenä että ilman laadun seurantaloksissa. Esimerkiksi rikkilaskeuma on nykyisin vain neljäsosa 1980-luvun korkeimmista arvoista.

Kasvihuonekaasuihin kuuluvan hiilidioksidin päästöt ovat maakunnan laitoksissa vähentyneet 2000-luvulla. Tämä on suurimmaksi osaksi seurausta turpeen käytön vähentämisestä ja vastaavasti puun käytön lisääntymisestä. Myös typpioksidipäästöt ovat hieman laskeneet 2000-luvulla. Energiantuotannon osuus Pohjois-Karjalan kasvihuone-

kaasupäästöistä oli vuonna 2007 vajaa puolet, liikenteen reilu kolmannes ja maatalouden 15 prosenttia. Maatalous on suurin metaanin ja dityppioksidin (ilokaasun) lähde.

Maatalous vaikuttaa paikallisesti ilman laatuun karjannasta aiheutuvien ammoniakkipäästöjen kautta. Pohjois-Karjalassa päästöt ovat viime vuosina pienentyneet eläinmäärän vähentymisen sekä parantuneiden lannankäsittelykäytäntöjen vuoksi. Myös liikenteen päästöt ovat viime vuosina olleet laskussa lukuun ottamatta hiilidioksidipäästöjä, jotka ovat olleet kasvussa liikennesuoritteiden ja polttoaineiden kulutuksen lisääntymisen myötä.

Pinta- ja pohjavedet

Pohjois-Karjalan pinta-alasta lähes viidennes on vesistöjä. Maakunnan eteläosa on tyypillistä Järvi-Suomea, jossa vesistöt ovat suuria, luontaisesti karuja ja melko kirkasvetisiä. Soiden osuus järvisuudella on vähäinen. Itää ja pohjoista kohti suot yleistyvät. Suovaltaisilla alueilla vesistöt ovat yleensä runsashumukaisia ja lievästi reheviä. Vesien-

hoidon toimeenpanossa Pohjois-Karjala on osa Vuoksen vesienhoitoaluetta.

Maakunnan vesistöistä suurin osa on erityyppisiä humusvesiä. Vaikka suuret järvet ovat leimallisia, suurin osa järvialtaista on pieniä pinta-alaltaan alle 50 hehtaaria. Yli 1 km²:n suuruisia järviä on 175 ja yli 50 hehtaarin kokoisia 320. Suurimmat järvet ovat Pielinen, Koitere, Höytiäinen, Karjalan Pyhäjärvi ja Suur-Saimaaseen kuuluvat Oriveden-Pyhäselän selkävesistöt. Suurin joki on Pielisjoki, jonka kautta Pielisen ja Koitajoen vedet virtaavat Pyhäselkään ja sieltä etelään Saimaan ja Vuoksen kautta Suomenlahteen.

Valtaosa maakunnan pintavesistä on vuonna 2008 valmistuneen luokituksen perusteella hyvässä tai erinomaisessa tilassa. Puutteellisen tiedon vuoksi tuolloin jäi kuitenkin luokittelematta runsaasti pieniä vesistöjä. Luokitellusta järvialasta 14 prosenttia on erinomaisessa, 78 prosenttia hyvässä ja kahdeksan prosenttia hyvää heikommassa tilassa. Jokien tila on heikompi kuin järvien; luokitellusta joki-pituudesta 34 prosenttia on hyvää heikommassa tilassa. Vesienhoidon tavoitteena on EU:n vesipolitiikan puitedirektiivin mukaisesti säilyttää pinta- ja pohjavesien hyvä tila ja parantaa tilaa siellä, missä se on päässyt heikentymään. Vesienhoidon toimenpitein tilaa voidaan parantaa.

Pohjois-Karjalan vesistöihin tulee pistemäistä kuormitusta yhdyskunnista, teollisuuslaitoksista ja turvetuotannosta sekä hajapäästöjä pelloilta, metsistä ja haja-asutusalueiden kiinteistöistä. Vesistöjen kannalta kuormittavimpia ovat rehevöittävät ravinteet, fosfori ja typpi, veden happivarjoja kuluttavat orgaaniset aineet, liettymistä aiheuttava kiintoaine sekä vesiympäristölle haitalliset yhdisteet, kuten raskasmetallit. Monet maakunnan vesistöt ovat muuttuneet myös rakenteellisesti esimerkiksi voimalaitosrakentamisen, säännöstelyn tai perkaamisen seurauksena.

Yhdyskuntien ja teollisuuden päästöt vesiin ovat merkittävästi vähentyneet, mikä johtuu jätevesien käsittelyn tehostumisesta 1990-luvun alussa. Myös hajapäästöjen määrä on jonkin verran vähentynyt. Ihmisen toiminnoista aiheutuvasta ravinteiden huuhtoumasta yli 90 prosenttia on peräisin hajalähteistä, lähinnä maa- ja metsätaloudesta, haja-asutuksesta sekä laskeuman mukana ilmasta. Turvetuotannon merkitys on paikallisesti suuri. Paikoin, kuten Valtimojoen ja Viinijärven-Heposelän alueilla, maatalouden osuus kuormituksesta on yli 50 prosenttia.

Ravinteiden huuhtoutumiseen vaikuttaa mm. peltojen fosforitila, joka keskimäärin on jonkin verran koko maan tasoa alhaisempi. Myös peltojen fosfori- ja typpitasot ovat laskusuunnassa. Rakennkehityksen myötä maatalouden painopistealueiksi ovat vahvistumassa Ylä-Karjalan, Liperin-Polvijärven ja osin Keski-Karjalan alueet, jonne kotieläintilat ovat keskittymässä. Erityisesti näillä alueilla tarvitaan toimenpiteitä ravinnehuuhtouman ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi.

Pohjois-Karjalassa on runsaat mineraalivarat ja pitkät perinteet kaivannaisten hyödyntämisessä. Viime vuosina teollisuudenala on ollut vahvassa kasvussa, ja vireillä on useita kaivoshankkeita. Kaivannaisteollisuuden raskasmetallipäästöistä arseeni, kadmium ja nikkeli ovat mer-

kittävimmat. Ympäristölaatuunormin ylittäviä nikkelipitoisuuksia esiintyy Sysmäjärven, joka on maakunnan kuormitetuimpia vesistöjä. Kaivostoiminnan lisääntyessä metallipäästöt voivat vaarantaa ympäristölaatuunormien saavuttamisen myös joidenkin hankkeiden pienissä purkuvesistöissä.

Maakunnan tummissa runsashumuksisissa vesistöissä peltokalojen elohopeapitoisuus on korkea ja ympäristölaatuunormin ylittyminen todennäköistä. Tämä johtuu osin kalojen luontaisesti suuremmista elohopeapitoisuuksista ja osin ilmaperäisestä laskeumasta, mutta myös maankäytön on arvioitu vaikuttavan pitoisuuksiin. Vesienhoidon toimeenpanossa velvoitteena on vesiympäristölle haitallisten aineiden päästöjen ja vaikutusten jatkuva vähentäminen.

Pohjavesi on Pohjois-Karjalassa arvokas luonnonvara, jolla olisi paljon hyödyntämismahdollisuuksia. Maakunnan vesilaitosten toimittama talousvesi on lähes sataprosenttisesti pohjavettä. Pohjavesialueita on kaikkiaan 342, joista kolmasosa on vedenhankintaa varten tärkeitä I-luokan ja loput vedenhankintaan soveltuvia II-luokan pohjavesialueita. Pohjavesien tila ja määrä on Pohjois-Karjalassa yleisesti ottaen hyvä.

Pohjavesialueilla sijaitsee paikoin runsaasti erilaisia riskejä aiheuttavia toimintoja. Niitä ovat mm. vanhat polttoaineen jakeluasemat, maa-ainesten otto, maa- ja metsätalous, ampumaradat, vanhat kaatopaikat, tieverkostot sekä asutuksen leviäminen pohjavesialueille. Etenkin maaperän pilaantuminen aiheuttaa merkittävän riskin pohjavedelle. Pohjois-Karjalassa on muutama riskikohteeksi määritelty alue, joissa pohjavedestä on todettu haitallisia aineita yli asetetun raja-arvon. Tilan heikentyminen johtuu torjunta-aineista, nitraatista sekä puun kyllästysaineista.

Vesienhoidon tärkeimpiä haasteita Pohjois-Karjalassa on hajapäästöjen vähentäminen. Vesien tilan parantamiseksi ulkoisen fosforikuormituksen vähentämistarpeeksi Pohjois-Karjalassa on alueesta riippuen arvioitu 15–30 prosenttia. Muita keskeisiä kysymyksiä ovat maakunnan erinomaisessa ja hyvässä tilassa olevien vesistöjen sekä pohjavesien turvaaminen, vesielinympäristöjen parantaminen kunnostamalla ja ilmastomuutoksen vesistövaikutuksiin varautuminen.

Luonnon monimuotoisuus ja maisemat

Luonnon monimuotoisuuden väheneminen on yksi keskeisistä ympäristön tilan ongelmista Pohjois-Karjalassa. Intensiivinen metsätalous, hakkuut, ojitus, maanpinnan käsittely ja virtavesien perkaukset uittaa ja kuivatusta varten ovat yhdessä tiheän metsäautotieverkoston kanssa vähentäneet luonnon monimuotoisuutta laajoilla alueilla. Maatalous on vaikuttanut monimuotoisuuteen mm. vähentämällä kaikkein rehevimpien metsiköiden määrää. Toisaalta perinteisen maatalouden myötä on syntynyt uusia elinympäristöjä, kuten niittyjä, ketoja, laitumia, hakamaita, ns. perinnebiotooppeja. Tuotantomenetelmien tehostuminen ja karjanpidon väheneminen ovat johtaneet viljely-ympäristöjen yksipuolistumiseen ja lajiston köyhtymiseen.

Viimeisimmän Suomen lajien uhanalaisuusarvioinnin (2010) mukaan 36,2 prosenttia uhanalaisista lajeista elää ensisijaisesti metsissä ja 23,3 prosenttia perinneympäristöissä. Perinneluontotyypit ovat luontotyypeistä kaikkein uhanalaisimpia. Suurin osa Pohjois-Karjalan arvokkaimista säilyneistä perinnebiotooppikohteista liittyy kaskikulttuuriin. Maaseudun autioituminen ja perinteisen maaseutumaiseman umpeenkasvu ovat muuttaneet monilla alueilla maisemakuva.

Ilmastomuutokseen varautuminen ja sopeutuminen ovat tulevan ohjelmakauden keskeisiä haasteita. Ilmastomuutoksella oletetaan olevan vaikutuksia mm. metsien kasvuun sekä eläin- ja sienituhoihin. Sillä arvioidaan olevan

vaikutusta myös luonnon monimuotoisuuteen, kuten lajin levinneisyysalueisiin. Sisävesiin merkittävin vaikutus on virtaamien vuodenaikaisvaihtelun muuttuminen, mikä voimistaa vesien rehevöitymistä. Keskilämpötilojen noustessa talvikausi ja jääpeiteaika lyhenevät. Kasvukauden pidentymisen vuoksi rantakasvillisuus ja levien kasvu runsastuvat. Ilmastomuutoksen myötä myös talvisateet ja sääääri-ilmiöt (tulvat, rankkasateet ja kuivat kaudet) lisääntyvät, mutta routa vähenee. Tämä lisää ravinteiden huuhtoutumista vesistöihin etenkin leutoina talvina. Kesäisin kuivat kaudet yleistyvät, mikä esimerkiksi Pielisellä johtaa jo nykyisellään virkistyskäyttöä haittaavien matalien vedenkorkeuksien yleistymiseen. Ääriolojen toistuvuus voi näkyä myös pohjaveden laadussa ja määrässä.

1.5. OHJELMAKAUDEN 2007–2013 ARVIOINNIN KESKEISET TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Pohjois-Karjalan alueellisen maaseutusuunnitelman 2007–2013 tuloksia arvioitiin erillisellä hankkeella. Arvioinnin toteutti Itä-Suomen yliopiston koulutus- ja kehittämispalveluskeskus Aducate. Tästä on valmistunut erillinen julkaisu:

Pohjois-Karjalan alueellisen maaseutusuunnitelman seuranta ja arviointi, Itä-Suomen yliopisto koulutus- ja kehittämispalvelu Aducate 2013 (www.aducate.fi/tule).

1.6. POHJOIS-KARJALAN MAASEUDUN VAHVUUDET, HEIKKOUDET, MAHDOLLISUUDET JA UHAT

SWOT-analyysi 2014-2020

VAHVUUDET

- Energia - energiavarat, osaaminen
- Luonnonvarat - puhdas luonto, luonnonvarat, osaaminen, vedet, kalastus
- Metsä ja puu - osaaminen, koulutus, yrittäminen, puurakentaminen
- Paikallisyhteisöt - aktiivisia, aikaansaavia, yhteistyökykyisiä ihmisiä, paikalliskulttuurit
- Toimiva yhteistyö - kompakti toimijaverkosto
- Luomutuotanto - peltoala, tuotanto-osaaminen
- Erityiset luontokohteet - hiljaisuus ja syrjäisyys, retkeilyreitit ja -alueet
- Elintarvikesektori - nurmiviljely/maidontuotanto
- Hyvä asuinympäristö, asuntojen edullinen hintataso
- Pienellä pärjäävä elämäntapa

NYKYTILA

HEIKKOUDET

- Infrastruktuuri (erityisesti laajakaista)
- Syrjäisyys ja pitkät välimatkat
- Väestön väheneminen ja ikääntyminen (huoltosuhteen nopea heikkeneminen) sekä sukupuolijakauman vinoutuminen maaseudulla
- Pienet lähimarkkinat, pääomien puute
- Suomen alhaisin asuntokunnan käytettävissä oleva rahatulo
- Kysyntä-, tuote- ja markkinointiosaamisen puutteet
- Rakenteellinen työttömyys ja korkeat työttömyysluvut
- Supistuvat maaseudun koulutus- ja neuvontapalvelut
- Jatkajien puute yritystoiminnassa

- Maaseudun uudet yritysratkaisut ja toimialat
- Perus- ja erikoismaataloudessa kasvumahdollisuuksia
- Elintarviketuotannon painopisteen siirtyminen pohjoisemmille alueille globaalien ilmastonmuutoksen myötä
- Lähi- ja luomuruoan kysynnän kasvu
- Elintarvikkeiden korkean asteen jatkojalostus
- Venäjän kehittyvät markkinat ja uusi kysyntä (WTO)
- Maaseudun palvelutuotannon uudet ratkaisut
- Puhtaat pohja- ja pintavedet
- Biotalous merkityksen kasvaminen
- Uusiutuva energia, etenkin hajautetut ratkaisut
- Puun monipuolisempi hyödyntäminen, esim. puurakentaminen

- Väestöllinen ja rakenteellinen taantuminen jatkuu
- Nuorten syrjäytyminen
- Laajakaistahankkeiden hidas toteutuminen
- Kuntatalouden heikkeneminen ja julkisen palvelutuotannon rapautuminen
- Jääminen pelkäksi raaka-ainetuottajaksi
- Luonnonvarojen suojelun ja niiden hyödyntämisen väliset ristiriidat
- Paikalliset toimijat/yritykset menettävät asemansa suurten toimijoiden puristuksessa
- Yhteistyökyvyttömyys
- Näköalattomuus ja uusiutumisen vaikeudet

MAHDOLLISUUDET

TULEVAISUUS

UHAT

1.7. POHJOIS-KARJALAN MAASEUDUN KEHITTÄMISSTRATEGIA 2014–2020

1.7.1 Visio

Maaseutu luonnonvaroineen on keskeinen tekijä Pohjois-Karjalan taloudelliselle menestykselle ja hyvinvoinnille. Osaavat ihmiset ja yritykset hyödyntävät kestävästi ja taiten alueen voimavaroja ja ulkopuolista kysyntää. Maaseutumme on innostavan yhteisöllisen toiminnan ja laadukkaan asumisen paikka, jonka kulttuurinen identiteetti ja vetovoima ovat vahvistuneet merkittävästi. Maaseudun tulevaisuutta tehdään hyvässä yhteistyössä sen palvelujen perusrakenteet turvaten sekä uusiutumiseen ja kasvuun rohkaisten.

1.7.2 Strategia - "Puhtaiden luonnonvarojen energinen maakunta"

Strategiaa toteutetaan kanavoimalla rahoitusta maaseudun yritystoiminnan ja maatalouden monipuolistamiseen, kilpailukyvyyn lisäämiseen sekä osaamisen uudistamiseen. Vahvistettavina painopisteinä ovat maidontuotanto, luomutuotanto, uudet lähiruokaratkaisut sekä hajautettu bioenergian tuotanto. Tuotannon monipuolistamista, jalostusasteen kohottamista, asiakaslähtöistä tuotekehitystä sekä

yhteistyötä ja innovaatioita edesauttavia ratkaisuja edistetään. Yhtä lailla vahvistetaan luonnonvarojen ja materiaalivirtojen kestävä ja ekotehokasta hyödyntämistä. Rahoitusta ohjataan myös maaseutualueiden yhteisölliseen kehittämistoimintaan yhteistyössä Leader-ryhmien kanssa. Maaseudulle haetaan ratkaisuja, jotka mahdollistavat asumisen, työn ja vapaa-ajan sujuvan arjen sekä turvaavat palvelujen saatavuuden.

Uutta elinvoimaa, moniarvoisuutta ja mahdollisuuksia maaseudulle saadaan aktivoimalla ja osallistamalla tuloja maahanmuuttajia, nuoria ja senioreita. Lisäksi edistetään pohjoiskarjalaista maaseutubrändiä vahvistavia kulttuuri-, tuote- ja markkinointiratkaisuja.

1.8. KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET POHJOIS-KARJALAN MAASEUDULLA 2014–2020

1.8.1 Luonnonvarojen kestävä ja älykäs hyödyntäminen

Pohjois-Karjalan maaseudun luonnonvarat ovat monipuoliset. Näistä keskeisimpiä ovat puhdas ilma ja vesistöt sekä pohjavedet, monella tavalla hyödynnettävät laajat metsä-alueet, kasvukelpoinen puhdas maaperä ja mineraalivarat. Luonnonvarojen kestävä käytön erikoisosaamista maakunnasta löytyy etenkin metsiin ja ympäristönsuojeluun liittyen. Luonnonvarojen kansainvälinen kysyntä kasvaa voimakkaasti, jolloin paine niiden paikallisen kantokyvyn ylittävää hyödyntämistä kohtaan kasvaa.

Pohjois-Karjalan maaseudun alue- ja paikallistalouksien etu on, että huolehdimme hyvin luonnonvarojen uusiutumisesta ja jatkojalostamme ne mahdollisimman pitkälle omassa maakunnassa. Tämä edellyttää luonnonvarojen kestävää käyttöä koskevan tietouden lisäämistä, sen tehokasta jakamista ja tarvetta löytää entistä älykkäämpiä, etenkin yritysten, toimintatapoja luonnonvarojen ylläpitoon sekä monipuoliseen hyödyntämiseen. Tämä on maakunnan pysyvän huoltoturvan, elämisen laatutekijöiden, imagon ja tulevien sukupolvien elinehtojen mukaista toimintaa.

1.8.2 Kilpailukykyiset ja uusiutuvat maaseutuyritykset ja maatilat

Liiketaloudellisesti kannattava yritystoiminta on toiminnallinen kivijalka ihmisten toimeentulolle ja hyvinvoinnille. Pohjois-Karjalan maaseutu on myönnettyjen yritystukien perusteella monipuolinen yrittämisen paikka, joka perinteisen maa- ja metsätalouden rinnalla tarjoaa monia kasvumahdollisuuksia eri toimialoilla. Maatalouden rakenn kehitys jatkuu ja kehityskelpoiset tilat turvaavat Pohjois-Karjalan aseman yhtenä suurimmista maidon ja naudanlihan tuotantomaakunnista. Pohjois-Karjalan maaseudun yritystoiminnan todennäköisiä tulevaisuuden vahvuusalueita ovat hajautettu biotalous, metsien moninaiskäyttö, elintarvikkeiden ja luonnontuotteiden monipuolinen jatkojalostus ja uudet yksityiset sekä kolmannen sektorin palveluratkaisut. Tämä edellyttää kuitenkin aktiivista erityisesti aloittavan yritystoiminnan tukemista eri tavoin. Venäjän läheisyys ja sieltä tuleva kysyntä ovat matkailuyrityksille ja myös muille maaseudulla toimiville yrityksille hyödynnettävissä oleva kilpailuetu, joka on maksimoitava.

1.8.3 Yhteisöllisyyden vahvistaminen, yhteistyön syventäminen ja sosiaalisen osallisuuden lisääminen

Pohjois-Karjalan maaseudulla on runsaasti erilaisia paikallisesti toimivia yhteisöjä ja niillä pitkät perinteet yhteisöllisestä kehittämis- ja kulttuuritoiminnasta. Etenkin järjestäytynyt kylätoiminta, erilaiset harrasteseurat ja myös maakunnallisesti toimivat maaseudun yhteisölliset kehittämisorganisaatiot (esimerkiksi MSL, 4H) ylläpitävät maaseudun paikallista kehittämisvirettä ja identiteettejä. Tärkeä osa yhteisöllisen toiminnan aktivoitua ja rahoittamista ovat maakunnan kolme Leader-ryhmää. Pohjois-Karjalan maaseudun etu on, että maakunta on yhtenäinen alue ja sen maaseututoimijat tuntevat toisensa varsin hyvin. Tämä mahdollistaa nykyisen yhteistyön syventämisen ja uudet, myös kansainväliset, yhteistyöratkaisut. Erityisen tärkeää on tukea yhteisöllisyyttä ja sosiaalista osallisuutta nuorten ja nuorten aikuisten, ikääntyvien, maakuntaan tulomuuttajina saapuvien maahanmuuttajien sekä paluumuuttajien keskuudessa. Sillä estetään eri asukasryhmien syrjäytymistä ja vahvistetaan sosiaalista yhteenkuuluvuuden tunnetta.

1.8.4 Osaamisen vahvistaminen ja uusiutumisen edistäminen

Osaamisen vahvistaminen ja jatkuva uusiutuminen ovat avainasioita maaseudun menestymiselle. Pohjois-Karjalan maaseutuosaamista ylläpitävät koulutus-, tutkimus- ja kehittämisrakenteet ovat monipuoliset, mutta valitettavasti koulutuksen osalta supistumassa. Vahvoja osaamisalueita ovat metsä-, ympäristö-, biotalous-, hyvinvointi- ja terveysosaaminen, Venäjä-osaaminen sekä tiettyjen uuden teknologian tutkimuksen ja sovelluksen alueet. Myös maatalouden perusosaaminen ja maaseudun kehittämisosaaminen ovat korkeata tasoa. Nuorten ikäluokkien pieneneminen ja samanaikaiset koulutusyksiköiden supistukset edellyttävät, että maaseutuelinkeinojen riittävästä työvoimasta ja osaamistarpeista huolehditaan.

Pohjois-Karjalan maaseudun osaamisen vahvistamisen etuna ovat eri toimijoiden hyvä keskinäinen tuntemus ja näin ollen matala kynnys yhdistää osaamisia nopeasti sekä joustavasti toisiinsa. Jatkuva uusiutumistarve edellyttää innovaatioympäristöjä, jotka mahdollistavat maaseudun asukkaiden, yritysten, tutkijoiden, käyttäjien, kehittäjien ja muiden sidosryhmien törmäyttämisen ja yhteisen kehittämistyön, avoimen vuoropuhelun ja tiedonvaihdon. Keskeistä on maaseudulla olevan käytännön tiedon luonteva ja nopea yhdistäminen ajankohtaiseen asiantuntija- sekä tutkimustietoon.

1.8.5 Asuin-, työ-, ja vapaa-ajan ympäristöjen ylläpitäminen ja kehittäminen

Pohjois-Karjalan maaseutu on laadukkaan asumisen, työn- teon ja vapaa-ajanvieton paikka. Pohjois-Karjala jakautuu peruspalveluiltaan ja asuinympäristöiltään erityyppisiin maaseutuyhteisöihin, joista löytyy vaihtoehtoja monille elämäntavoille ja – tyyleille. Perusasioiden (tiet, sähkö, vesi, jätehuolto ja tietoliikenneyhteydet) on oltava ensin kunnossa, että asuminen jakautuu tasapuolisesti eri puolilla maakuntaa ja lisäksi niiden ylläpidosta on huolehdittava. Lisäarvopalveluja ovat vapaa-ajan viettoon ja virkistykseen tarkoitetut rakenteet ja paikat, kuten esimerkiksi retkeily- ja vesistöreitit, ampumaradat, kesäteatterit, urheilukeskukset tai kylätalot oheispalveluineen tai puhtaasti kalaisat vesistöt.

Pohjois-Karjalan maaseudun uusi kehittämismahdollisuus piilee asumisen, työn- teon ja vapaa-ajan sujuvaksi arjeksi ja hyväksi elämänlaaduksi yhdistävissä ratkaisuissa. Tätä kehityslähtökohtaa tukee se, että maakunnan maaseudun asunnot, etenkin haja-asutusalueella, ovat edullisen hintatason vuoksi tulo- ja paluumuuttajille houkutteleva vaihtoehto kunhan välttämättömät peruspalvelut ovat kohtuullisesti saavutettavissa. Näitä kohteita ovat ensisijaisesti maaseutukuntien ja pikkukaupunkien asuinympäristöltään viehättävät taajama-alueet, haja-asutusalueen aktiivisesti toimivat ja elävät kyläyhteisöt sekä ympärivuotiseen kakkosasumiseen soveltuvat järvenranta-alueet. Maakunnan ympäristön tila on kokonaisuutena hyvä. Sen ylläpidosta ja kehittämisestä tulee huolehtia. Keskeisellä sijalla ovat pohjavedet ja vesistöt. Vesistöjen kunnossapidolle ja tilan parantamiselle suuntaviivat antaa Vuoksen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma.

Pohjois-Karjalan maaseudun tulevaisuuden tavoitetilaa on kuvattu tarkemmin Maaseudun tulevaisuusriihi-hankkeen julkaisuissa:

- IKKUNOITA TULEVAISUUTEEN – Näköaloja ja tiekarttoja Pohjois-Karjalan maaseudulle vuoteen 2030 (www.aducate.fi/tule)
- INNOVOIMALLA KOHTI MAASEUDUN UUTTA TULEVAISUUTTA – Maaseudun tulevaisuusriihi – koulutus- hankkeen INNOriihi-julkaisu (www.aducate.fi/tule)

Näissä kehittämiskokonaisuuksissa keskeisiksi nousivat seuraavat "Kymmenen kärjessä" - teemaa:

- Ilmasto muuttuu – muuttuuko Pohjois-Karjala?
- Luonnonvara – Pohjois-Karjalan mahdollisuus
- Uusiutuvat ja kestävät energiaratkaisut
- Bioaktiiviset aineet ja biokaasu
- Ruokaa rajalta
- Ekorationaalinen elintarviketuotanto
- Uuteen palveluyhteiskuntaan
- Hyvä ikääntyminen
- Virtuaalinen ja verkottunut maaseutu
- Maaseudun imago

2. KEHITTÄMISSUUNNITELMA

EU:n maaseutuasetuksen (julkaistu 17.12.2013) mukaan maaseuturahaston tehtävänä on edistää kestävästä maaseudun kehittämistä koko unionin alueella.

Maaseudun kehittämisen kolme tavoitetta ovat:

- 1) maatalouden kilpailukyvyyn edistäminen
- 2) luonnonvarojen kestävä hoidon varmistaminen ja ilmastotoimet
- 3) maaseudun elinkeinoelämän ja maaseutuyhteisöjen tasapainoisen aluekehityksen saavuttaminen, mukaan lukien työpaikkojen luominen ja säilyttäminen

Maaseutuasetuksen 5 artiklan mukaan maaseudun kehittämistä koskevat unionin kuusi prioriteettia ovat:

- 1) Tietämyksen siirron ja innovaatioiden edistäminen maa- ja metsätaloudessa sekä maaseudulla
- 2) Maatilojen elinkelpoisuuden ja kilpailukyvyyn parantaminen kaikenlaisessa maataloudessa kaikilla alueilla sekä innovatiivisen maatilateknologian ja kestävä metsänhoidon edistäminen
- 3) Elintarvikeketjun organisoitumisen edistäminen mukaan lukien maataloustuotteiden jalostus ja kauppan pitäminen, eläinten hyvinvointi ja maatalouden riskienhallinta
- 4) Maa- ja metsätalouteen liittyvien ekosysteemien ennallistaminen, säilyttäminen ja parantaminen
- 5) Voimavarojen tehokkaan käytön sekä vähähiiliseen ja ilmastoa säästävään talouteen siirtymisen edistäminen maatalous-, elintarvike- ja metsäsektoreilla
- 6) Sosiaalisen osallisuuden, köyhyyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen maaseudulla

Kaikki prioriteetit edistävät innovointia, ympäristöä sekä ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja siihen sopeutumista koskevien monialaisten tavoitteiden toteutumista.

Maaseudun kehittämistä koskevat unionin prioriteetit ja Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteet

Prioriteetti 1: Tietämyksen siirron ja innovaatioiden edistäminen maa- ja metsätaloudessa sekä maaseudulla

Prioriteetti 2: Maatilojen elinkelpoisuuden ja kilpailukyvyyn parantaminen kaikenlaisessa maataloudessa kaikilla alueilla sekä innovatiivisen maatilateknologian ja kestävän metsänhoidon edistäminen

Prioriteetti 3: Elintarvikeketjun organisoitumisen edistäminen mukaan lukien maataloustuotteiden jalostus ja kaupan pitäminen, eläinten hyvinvointi ja maatalouden riskienhallinta

Prioriteetti 4: Maa- ja metsätalouteen liittyvien ekosysteemien ennallistaminen, säilyttäminen ja parantaminen

Prioriteetti 5: Voimavarojen tehokkaan käytön sekä vähähiiliseen ja ilmastoa säästävään talouteen siirtymisen edistäminen maatalous-, elintarvike- ja metsäsektoreilla

Prioriteetti 6: Sosiaalisen osallisuuden, köyhyyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen maaseudulla

TOIMENPITEET	Prioriteetti 1:	Prioriteetti 2:	Prioriteetti 3:	Prioriteetti 4:	Prioriteetti 5:	Prioriteetti 6:
Koulutus ja tiedonvälitys (koodi 1), läpileikkaava toimenpide	x	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)
Neuvonta (koodi 2)	x	x	x	x	x	
Investoinnit fyysiseen omaisuuteen (koodi 4)		x (4.1)	x (4.2)	x (4.4)	x (4.1)	
Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen (koodi 6)		x (6.1)			x (6.2. ja 6.4)	x (6.2 ja 6.4)
Maaseudun palvelujen ja kylien kehittäminen (koodi 7)						x
Ympäristökorvaukset (koodi 10)				x		
Luonnonmukainen tuotanto (koodi 11)			x			
Luonnonhaittakorvaukset (koodi 13)		x				
Eläinten hyvinvointi (koodi 14)			x			
Yhteistyö ja innovaatiot (koodi 16)	x	x	x	x	x	x
Leader (koodi 19)	x		x	x	x	x

4.1 Maatalouden investoinnit

4.2 Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostus, markkinoille saattaminen ja kehittäminen

4.4 Ei-tuotannolliset investoinnit

6.1 Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuki

6.2 Yrityksen perustamistuki maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan maaseutualueilla

6.4 Maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan tehtävät investoinnit maaseutualueilla

2.1. Tietämyksen siirron ja innovaatioiden edistäminen maa- ja metsätaloudessa sekä maaseudulla (läpileikkaava teema)

Tavoitteet

- Innovaatioiden ja tietämyspohjan edistäminen maaseutualueilla
- Uusiutuvaan energiaan ja ilmastoon muutokseen liittyvän osaamisen kehittäminen
- Osaamisen siirron tehostaminen vahvistamalla alueiden välistä ja kansainvälistä verkostoa
- Huolehditaan kilpailukykyisen elinkeinotoiminnan osaamistarpeista
- Elinikäisen oppimisen ja ammatillisen koulutuksen edistäminen maa- ja metsätaloudessa
- Luonnonvara-alan osaamisen tuotteistamista tuetaan

Kehittämiskohteet Pohjois-Karjalassa

- Tutkimuksen, neuvonnan ja yritystoiminnan (innovaatio)yhteistyön vahvistaminen biotaloudessa, erityisesti elintarvike- ja energiatuotannon aloilla
- Uusiutumista edistetään tukemalla hajautettuja, maaseudulle soveltuvia innovaatioprosesseja ja -foorumeita, joissa maaseudun yrittäjät ja kehittäjät, tutkimus ja muut sidosryhmät osallistuvat yhteiseen kehittämistyöhön
- Edistetään etenkin asiakaslähtöisiä liiketoiminta-, tutkimus- ja kehittämis-yhteistyöverkostoja maakunnan sisällä sekä sen ulkopuolella
- Paikallisia toimijoita aktivoidaan hyödyntämään yli-alueellisia ja kansainvälisiä verkostoja uuden tieto- ja osaamispääoman saamiseksi.
- Maaseudun yritystoiminnan sekä maa- ja metsätilojen omistajanvaihdoksia helpottavia koulutus- ja tiedonvälitystoimenpiteitä edistetään
- Luonnonvararesurssien tutkimusta ja tietämyksen te-

hokasta siirtoa maaseutualueelle vahvistetaan

- Tuetaan demonstraatioinvestointeja, joita tarvitaan tietämyksen siirron ja innovaatiotoiminnan tueksi
- Kehitetään maaseudun asukkaiden, maatalojen ja maaseutuyrittäjien osaamista energia- ja resurssitehokkuudesta
- Tuetaan toimintaa, joka vahvistaa maatalojen ja maaseutuyritysten kysyntälähtöisyyteen ja ennakkointiin liittyvää osaamista
- Kehitetään koulutus- ja oppimiskursseja, jotka mahdollistavat työn ja oppimisen joustavan integroinnin (ei koske tutkimukseen johtavaa koulutusta)
- Tietoverkkojen käytön tehostaminen koulutuksen avulla
- Maaseudun olosuhteita parannetaan lanseeraamalla uusia sähköisiä palveluja

Toimenpiteet ja valintakriteerit

- Koulutus ja tiedonvälitys (koodi 1)
- Neuvonta (koodi 2)
  - » toimenpidettä ei alueellisteta
- Yhteistyö ja innovaatiot (koodi 16)
- Leader (koodi 19)
  - » valintakriteerit paikallisissa ohjelmissa

Hankkeiden valinnassa käytetään valtakunnallisia valintakriteerejä. Valintakriteerejä käytettäessä otetaan huomioon edellä mainitut tavoitteet ja kehittämiskohteet Pohjois-Karjalassa.

Indikaattorit ja niiden tavoitetasot (taulukko):

Indikaattori	Tavoitetaso Pohjois-Karjalassa 2014-2020
Koulutukseen osallistuneiden määrä	2000 hlöä
Yhteistyötoimien ja -hankkeiden lukumäärä	20 kpl
Kansainvälisten yhteistyöhankkeiden ja niihin osallistuneiden henkilöiden lukumäärä	10 kpl 200 hlöä
Uusiin innovaatioprosesseihin ja -foorumeihin osallistuneiden henkilöiden määrä	200 hlöä
Demonstraatioinvestointien määrä (kpl, €)	5 kpl
Maaseutubarometri	Otetaan käyttöön Paranee 20 %

2.2. Maatilojen elinkelpoisuuden ja kilpailukyvyn parantaminen kaikenlaisessa maataloudessa kaikilla alueilla sekä innovatiivisen maatilateknologian ja kestävä metsänhoidon edistäminen

Tavoitteet

- Ruokaa rajalta
- Ekorationaalinen elintarviketuotanto
- Turvallisuuden, ekologisuuden ja aluetalouden näkökulma "pellolta pöytään"- tuotantoketjuun
- Maatilojen tuottavuus ja kilpailukyky sekä omavaraisempi ravinne- ja energiatalous
- Tilanpidon jatkuvuus
- Avoin ja viljelty maaseutumaisema

Kehittämiskohteet Pohjois-Karjalassa

- Maidon- ja naudanlihantuotannon sekä lammastalouden kilpailukykyä ja tuottavuutta kehitetään
- Paikallista maidon- ja lihanjatkojalostusta kehitetään
- Edistetään tilakoitoimintaa, uusien viljelymenetelmien ja – kasvien käyttöönottoa
- Keinoja alhaisen jalostusasteen tuotteiden arvonnäkökulmalle eri toimialoilla kehitetään
- Puutarhataloudessa kasvihuonetuotantoa, avomaanviljelyä ja marjatuotantoa kehitetään
- Maatalousalalle pääsyn helpottaminen ja sukupolvenvaihdosten edistäminen
- Maa- ja metsätilojen omistajanvaihdoksia helpottavia toimenpiteitä edistetään
- Turvataan omistajanvaihdokseen liittyvän osaamisen ajantasaisuus
- Maa- ja metsätalouden imagon parantaminen
- Epäsuotuisilla alueilla toimivien tilojen toimintakyvyn turvaaminen

- Turvataan nykyisen peltoalan säilyminen tuotannon piirissä
- Uusien tukimuotojen tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen kestäväällä ja tehokkaalla tavalla
- Kehitetään tilusrakennetta
- Parannetaan maatilojen valkuais- ja energiaomavaraisuutta
- Tehostetaan ravinnekiertoa
- Vajaakäytössä olevan tuotantopotentiaalin (pelto, metsä ja kotieläimet) hyödyntäminen
- Kestävän metsätalouden ja uusien metsänhoidon innovaatioiden edistäminen

Toimenpiteet ja valintakriteerit

- Neuvonta (koodi 2)
  - » toimenpidettä ei alueellisteta
- Maa- ja puutarhatilojen investoinnit (koodi 4.1), maatalouden investointituki
- Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuki (koodi 6.1)
- Luonnonhaittakorvaukset (koodi 13)
- Yhteistyö ja innovaatiot (koodi 16)

Hankkeiden valinnassa käytetään valtakunnallisia valintakriteerejä. Valintakriteerejä käytettäessä otetaan huomioon edellä mainitut tavoitteet ja kehittämiskohteet Pohjois-Karjalassa.

Indikaattorit ja niiden tavoitetasot

Indikaattori	Tavoitetaso Pohjois-Karjalassa 2014- 2020
Investoineiden tilojen osuus (%) kaikista tiloista	20 %
Investoineiden tilojen maataloustuotannon muutos vuosityöyksikköä kohti	100 uutta/uudistettua navettaa
Investoinnit lehmäpaikkoihin	720 lehmäpaikkaa/vuosi
Aloitustukea saaneiden tilojen osuus (%) kaikista tiloista	8 %
Aloitustukea saaneita tiloja	25 tilaa/vuosi
Maa- ja metsätalouden kannattavuus	Paranee
Maidontuotanto Pohjois-Karjalassa	150 miljoonaa litraa/vuosi
P-K:n osuus Suomen maidontuotannosta	6-7 %
Lypsylehmien keskituotos l/vuosi	9 000 l/lehmä/vuosi
Naudanlihantuotanto Pohjois-Karjalassa	Nykytasolla
P-K:n osuus Suomen naudanlihantuotannosta	7 %
Viljelty peltoala	Säilyy nykytasolla noin 85 000 ha
Marjanviljelyala	Kasvaa 20 %

2.3. Elintarvikeketjun organisoitumisen edistäminen mukaan lukien maataloustuotteiden jalostus ja kaupan pitäminen, eläinten hyvinvointi ja maatalouden riskienhallinta

Tavoitteet

- Alkutuottajien ottaminen paremmin mukaan elintarvikeketjuun laatu järjestelmien, paikallismarkkinoiden menekinedistämistoimien ja lyhyiden toimitusketjujen sekä tuottajaryhmien ja toimialakohtaisten organisaatioiden avulla
- Maatilojen riskienhallinnan tukeminen

Kehittämiskohteet Pohjois-Karjalassa

- Luomu- ja lähiruokatuotantoa sekä paikallista elintarvikkeiden jatkojalostusta vahvistetaan. Tavoitteena on, että Pohjois-Karjala on 2020 lähiruokatuotannon ja luomuviljelyn johtava maakunta
- Edistetään etenkin asiakaslähtöisiä liiketoiminta-, tutkimus- ja kehittämissyhteistyöverkostoja maakunnan sisällä sekä sen ulkopuolella
- Ruokamaakunta (Pohjois-Karjala BRÄNDI):
- edistetään alueen jatkojalostuslaitosten laadukkaan raaka-aineen saantia
- kehitetään pienimuotoista paikallisiin raaka-aineisiin perustuvaa jatkojalostustoimintaa
- Maatilojen riskienhallinnan mekanismeja kehitetään

Toimenpiteet ja valintakriteerit

- Neuvonta (koodi 2)
  - » toimenpidettä ei alueellisteta
- Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostus, markkinoille saattaminen ja kehittäminen 4.2
- Luonnonmukainen tuotanto (koodi 11)
- Eläinten hyvinvointi (koodi 14)
- Yhteistyö ja innovaatiot (koodi 16)
- Leader (koodi 19)
  - » valintakriteerit paikallisissa ohjelmissa

Hankkeiden valinnassa käytetään valtakunnallisia valintakriteerejä. Valintakriteerejä käytettäessä otetaan huomioon edellä mainitut tavoitteet ja kehittämiskohteet Pohjois-Karjalassa.

Indikaattorit ja niiden tavoitetasot (taulukko):

Indikaattori	Tavoitetaso Pohjois-Karjalassa 2014-2020
Luomutuotannon laajuus	30 % peltoalasta Maidontuotannosta 10 % luomua Naudanlihantuotannosta 20 % luomua
Paikallinen jatkojalostus (maito ja luonnontuotteet)	10 uutta kehittämis-/yrityshanketta
Elintarvikealan kehitys	Liikevaihdon kasvu 5 % Työpaikat elintarvikealalla kasvu 5 %
Eläinten hyvinvointitukeen sitoutuneet tilat	50 % kotieläintiloista

2.4. Maa- ja metsätalouteen liittyvien ekosysteemien ennallistaminen, säilyttäminen ja parantaminen

Tavoitteet

- Vähentää maataloudesta maaperään, pinta- ja pohjavesiin sekä ilmaan kohdistuvaa kuormitusta ympäristöystävällisten tuotantomenetelmien käyttöä edistämällä
- Säilyttää ja edistää maa- ja metsätaloussympäristöjen luonnon monimuotoisuutta
- Edistää toimenpiteiden kautta Vuoksen vesienhoitosuunnitelmassa esitettyjen tilatavoitteiden saavuttamista Pohjois-Karjalan pinta- ja pohjavesissä
- Ravinnekierroksen tehostaminen
- Asennemuutoksen ja uudenlaisten toimintatapojen edistäminen.

Kehittämiskohteet Pohjois-Karjalassa

- Maisemien tilan ja luonnon monimuotoisuuden (mukaan lukien Natura 2000- ja arvokkaat luontoalueet) ennallistaminen, säilyttäminen ja parantaminen
- Edistetään ympäristökorvausjärjestelmän mukaisten toimien hyödyntämistä luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi maa- ja metsätaloussympäristöissä
- Edistetään kestävästä riistanhoitoa
- Tuetaan ja edistetään maatalousluonnon monimuotoisuuden ja maiseman hoitoa ympäristökorvausjärjestelmän ja investointien kautta
- Edistetään Pohjois-Karjalan arvokkaiksi määriteltyjen perinnemaisemien ja lumo-yleissuunnitelmissa esitettyjen kohteiden saamista hoidon piiriin sekä maa-seutumaisemien tilaa parantavia yhteistyöhankkeita
- Kehitetään ja edistetään lintujen ravinnonhankinnan ja peltoviljelyn yhteensovittamista merkittävillä lintujen ruokailu-, muutto- ja levähdysalueilla
- Edistetään ja kehitetään vesiluontotyyppien (purot, norot) ja soiden luonnontilan palauttamishankkeita
- Vesien ja maan hoidon edistäminen sekä vesipuite-

direktiivin tavoitteisiin vastaaminen ja lannoitteiden sekä torjunta-aineiden käsittelyn parantaminen

- Tuetaan ympäristökorvausjärjestelmän ja investointien kautta toimia vesienhoitosuunnitelman tavoitteiden edistämiseksi Pohjois-Karjalassa
- Edistetään ympäristökorvausjärjestelmän mukaisten toimien ja ympäristöinvestointien hyödyntämistä tiloilla (mm. suojavyöhykkeet, kosteikot ja lannan kestävä hyödyntäminen)
- Kehitetään kuivatusalueiden vesiensuojelujärjestelyjä
- Edistetään järviruokoon liittyvien toimintaketjujen hyödyntämistä osana maatalojen toiminnan kehittämistä sekä vesiensuojelun ja vesiluonnon monimuotoisuuden edistämistä sekä vesimaiseman parantamista
- Edistetään ja tuetaan vesienhoitoa ja muita ympäristön kunnostustoimia (mm. valuma-aluekunnostukset, pilotti- ja kokeiluhankkeet)

Toimenpiteet ja valintakriteerit

- Neuvonta (koodi 2)
- toimenpidettä ei alueellisteta
- Ei-tuotannolliset investoinnit, kuten kosteikot, lannan prosessointi sekä perinnebiotooppien ja luonnonlaitosten ennallistaminen koodi 4.4.
- Ympäristökorvaukset (koodi 10)
- Yhteistyö (tavoitteisiin liittyvät innovaatioihin tähtäävät yhteistyöhankkeet) (koodi 16)
- Leader (19)
- valintakriteerit paikallisissa ohjelmissa

Hankkeiden valinnassa käytetään valtakunnallisia valintakriteerejä. Valintakriteerejä käytettäessä otetaan huomioon edellä mainitut tavoitteet ja kehittämiskohteet Pohjois-Karjalassa.

Indikaattorit ja niiden tavoitetasot (taulukko):

Indikaattori	Tavoitetaso Pohjois-Karjalassa 2014- 2020 suunnitelmia/sitoumuksia kpl/ha
RAVINTEIDEN KIERRÄTYS	
lietelannan sijoittaminen peltoon	- /4 000 ha
ravinteiden ja orgaanisten aineiden kierrättäminen	- /400 ha
VALUMAVESIEN HALLINTA	
kosteikkojen hoito	100 kpl/ 200 ha
valumavesien hallinta	10 kpl /20 ha
ympäristöhoitonurmet	- /5 000 ha
peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys	- /9 500 ha
MONIMUOTOISUUDEN JA MAISEMAN EDISTÄMINEN	
maatalousluonnon monimuotoisuuden ja maiseman hoito	400 kpl/1 500 ha
kurki- hanhi- ja joutsenpellot	10 kpl/ 100 ha
alkuperäisrotujen kasvatus	60 kpl
peltoluonnon monimuotoisuus	- / 400 ha
Kehitetyt uudet vesiensuojelun ja luonnon monimuotoisuuden edistämisen ratkaisut	3 kpl

2.5. Voimavarojen tehokkaan käytön sekä vähähiiliseen ja ilmastoa säästävään talouteen siirtymisen edistäminen maatalous-, elintarvike- ja metsäsektoreilla

Tavoitteet

- Luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen
- Luonnonvarojen jalostusasteen nosto
- Luonnonvaroista liiketoimintaa (tutkimus/yritykset)
- Metsän teollisen käytön ja luonnonhoidon yhdistäminen
- Puunkäytön monipuoliset mahdollisuudet
- Biotalousosaaminen
- Bioaktiiviset aineet ja biokaasu, omat liikennepolttoaineet
- Fossiilista energialähteistä vapaa ja yliomavarainen, uusiutuvan energian maakunta
- Huoltovarmuus
- Uusiutuvan energian hajautetun tuotannon tukeminen
- Energiaomavarainen kestävä ja terveellinen puurakentaminen
- Läheltä saatavien raaka-aineiden käytön tehostaminen
- Vesiosaaminen huippua
- Ilmastonmuutoksen mahdollisuuksien hyödyntäminen

Kehittämiskohteet Pohjois-Karjalassa

- Metsäbiotalouden kehittäminen
- Luonnontuotteita monipuolisesti ja kestävästi hyödyntävää kansalais- ja yritystoimintaa tuetaan
- Demonstraatiolaitosten perustamista tuetaan sekä uusia kokeilu- ja pilottihankkeita ja uudenlaiseen osaamiseen liittyvää yrittäjyyttä
- Energiatehokkuutta ja -neuvontaa vahvistetaan
- Energiaomavaraisuutta edistetään ja kierrätystä energiantuotantoon edistetään
- Uusiutuvien energialähteiden, sivutuotteiden, jätteiden, tähteiden ja muiden kuin elintarviketuotantoon käytettävien raaka-aineiden tarjonnan ja käytön helpottaminen biotaloudessa
- Resurssitehokkuutta ja materiaalivirtojen kierrätykseen liittyviä ratkaisuja edistetään
- Tuetaan paikallistaloutta vahvistavia, hajautettuja bioenergiaratkaisuja
- Luodaan tehokkaat uusiutuvan energian jakelukanavat
- Kiinnitetään huomiota bioenergiatuotteiden laatuun
- Suositaan uusiutuvaa energiaa käyttäviä lämmitysratkaisuja
- Metsäenergian uusia korjuuratkaisuja tuetaan
- Vähän energiaa kuluttavien puutalojen rakentamista

edistetään

- Maatalouden dityppioksidin ja metaanipäästöjä vähennetään
- Edistetään kotieläintaloudesta aiheutuvien kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä ympäristökorvausjärjestelmän toimenpiteiden kautta
- Maatalouden kehitystä kohti nykyistä parempaa ravinneomavaraisuutta edistetään
- Suopeltojen päästöjä vähennetään
- Luomutuotantoa edistetään
- Vähennetään kotieläintaloudesta aiheutuvia kasvihuonekaasupäästöjä
- N2O ja metaani -päästöjen vähentämistä tavoittelevien hoitosopimusten lisääminen
- Hiilidioksidin talteenoton parantaminen maa- ja metsätaloudessa
- (Alueen kalakantojen uusiutumiseen tähtääviä toimenpiteitä ja kotimaisen kalan pyyntiä sekä jatkojalostusta vahvistetaan)
- Puun käyttöön ja metsiin perustuvaa liiketoimintaa lisätään
- Hiilen sitomista edistävien maa- ja metsätalousmaan hoitosopimusten lisääminen
- Vedenkäytön tehokkuuden parantaminen maataloudessa
- Vesistöistä ja vedestä viestitään, ympäristötietoutta lisätään

Toimenpiteet ja valintakriteerit

- Neuvonta (koodi 2)
  - » toimenpidettä ei alueellisteta
- Investoinnit fyysiseen omaisuuteen (koodi 4)
- Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen (koodi 6), yritystuki
- Yhteistyö ja innovaatiot (koodi 16), hanketuki
- Leader (19)
  - » valintakriteerit paikallisissa ohjelmissa

Hankkeiden valinnassa käytetään valtakunnallisia valintakriteerejä. Valintakriteerejä käytettäessä otetaan huomioon edellä mainitut tavoitteet ja kehittämiskohteet Pohjois-Karjalassa.

Indikaattorit ja niiden tavoitetasot (taulukko):

Indikaattori	Tavoitetaso Pohjois-Karjalassa 2014-2020
Uusiutuvan energian käyttöaste	80 % (P-K:n ilmasto- ja energiaohjelma 2020)
Energian säästöä ja energiatehokkuutta koskevien investointien kokonaismäärä	20 kpl
Uusiutuvaa energiantuotantoa koskevien investointien kokonaismäärä	80 kpl
Kansainvälisten yhteistyöhankkeiden määrä	7 kpl
N2O ja metaani -päästöjen vähentämiseen tavoitteleviin eläinten hoitoon liittyviin investointeihin liittyvä eläinyksiköiden osuus	%
Osuus maatalousmaasta, jolle on tehty N2O ja metaani -päästöjen vähentämistä tavoitteleva hoitosopimus (X %)	%
Vähentyneet N2O ja metaani- päästöt maataloudessa tuetuissa hankkeissa (CO2-ekv.)	-
Hiilen sitomista edistävien maa- ja metsätalousmaan hoitosopimusten osuus koko maa- ja metsätalousmaasta	%

2.6. Sosiaalisen osallisuuden, köyhyyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen maaseudulla

Tavoitteet

- Monipuolistamisen, uusien pienyritysten perustamisen ja työpaikkojen
- luomisen helpottaminen
- Paikallisen kehittämisen edistäminen maaseutualueilla
- Tieto- ja viestintätekniikan käyttömahdollisuuksien, käytön ja laadun parantaminen maaseutualueilla

Kehittämiskohteet Pohjois-Karjalassa

- Monipuolistamisen, uusien pienyritysten perustamisen ja kehittämisen sekä työpaikkojen luomisen edistäminen
- Edistetään yrittäjyysmuotojen monipuolistumista (osuuskunnat, yhteiskunnalliset ja sosiaaliset yritykset)
- Tuetaan palvelu- ja matkailuyritysten kilpailukykyä ja uusiutumista edistäviä toimenpiteitä
- Edistetään Venäjän markkinapotentiaalia hyödyntävää yrittäjyyttä
- Edistetään maaseudun yritystoiminnan omistajanvaihdoksia helpottavia toimenpiteitä
- Kehitetään tapahtumamatkailua
- Kannustetaan nuoria maaseutuyrittäjyyteen ja edistetään nuorten työmahdollisuuksia maaseudulla
- Tuetaan uudenlaiseen osaamiseen liittyvää yrittäjyyttä
- Edistetään aidon pohjoiskarjalaisen asuin-, työ- ja vapaa-ajan maaseudun imagon ja maaseutubrändin syntymistä
- Edistetään luonto- ja ympäristöpalveluihin liittyvää liiketoimintaa ja palveluratkaisuja
- Tuetaan luonnonvarojen jalostusasteen nostoon tähtäävää toimintaa
- Tuetaan työllistäviä paikallisia energiaratkaisuja
- Maaseutualueiden paikallisen kehittämisen edistäminen
- Tuetaan yhteisöllisen identiteetin ja paikalliskulttuurin ylläpitoon liittyviä toimenpiteitä
- Kehitetään ikääntyneille tarjottavia palveluja ja edistetään osallisuutta
- Edistetään nuorten, nuorten aikuisten ja maahanmuuttajien työllistymistä sekä sosiaalista osallisuutta osana maaseutuyhteisöjä
- Luodaan edellytyksiä monikulttuuriselle toiminnalle ja edistetään maahanmuuttajien työllisyyttä ja yrittäjyyttä
- Esiinnostetaan, tuotteistetaan ja hyödynnetään kulttuuria ja perinteitä
- Tuetaan kuntakeskusten yhteisöllisyyden rakentamista ja

kirkonkylien taajamasuunnittelua

- Tuetaan virkistykseen ja vapaa-ajan rakenteiden (esim. retkeilyreitistöt, vesistöreitit ja satamat) rakentamista ja kunnostamista
- Tuetaan yhteisöllisen infran (esim. kylätalot, museot, taantuvat taajamat/ex-kuntakeskukset) kunnostamista ja uudistamista
- Edistetään tulo- ja paluumuuttoa maaseutualueille sekä maatalouden kausityövoiman saatavuutta
- Edistetään ihmisten osallistumismahdollisuuksia paikalliseen maankäytön suunnitteluun ja ohjaukseen
- Edistetään maaseutuasumisen ja – yrittämisen kannalta merkittävien vesihuolto- ja liikennehankkeiden toteutumista sekä kyläverkkojen rakentamista
- Maaseutualueiden tieto- ja viestintätekniikan saavutettavuuden, käytön ja laadun parantaminen
- Hyödynnetään tietoverkkoja yritys- ja kylätoiminnassa.

Toimenpiteet ja valintakriteerit

- Yrityksen perustamistuki maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan maaseutualueilla (koodi 6.2)
- Maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan tehtävät investoinnit maaseutualueilla (koodi 6.4)
- Maaseudun palvelujen ja kylien kehittäminen (koodi 7)
- Yhteistyö ja innovaatiot (koodi 16)
- Leader (19)
- valintakriteerit paikallisissa ohjelmissa

Hankkeiden valinnassa käytetään valtakunnallisia valintakriteerejä. Valintakriteerejä käytettäessä otetaan huomioon edellä mainitut tavoitteet ja kehittämiskohteet Pohjois-Karjalassa.

Indikaattorit ja niiden tavoitetasot (taulukko):

Indikaattori	Pohjois-Karjalan tavoite 2014 - 2020
Toimintaryhmien kattaman maaseutuväestön osuus	100 %
Parantuneista palveluista/infrastruktuurista hyötyvän maaseutuväestön määrä (LEADER+ELY)	50 500 hlöä
Tuetuissa (LEADER)hankkeissa syntyneet työpaikat	550 kpl
Tuetuissa yrityshankkeissa syntyneet työpaikat (ELY)	850 kpl
Tuetuissa Leader-hankkeissa syntyneet uudet yritykset	100 kpl
Tuetuissa yrityshankkeissa syntyneet uudet yritykset (ELY)	200 kpl
Laajakaistainfrastruktuuria varten tarkoitettua tuesta hyötyvän väestön määrä (LEADER+ELY)	2 200 hlöä

3. RAHOITUSSUUNNITELMA

Pohjois-Karjalan maaseudun kehittämissuunnitelman rahoituksen jakautuminen 2014–2020

Koulutus ja tiedonvälitys (koodi 1)	6.000.000 € *
1.1 Tuki ammatilliseen koulutukseen ja pätevyyden hankkimiseen	3.500.000 €
1.2 Tuki esittely- ja tiedotustoimintaan	2.500.000 €
Neuvonta (koodi 2)	1.360.000 €
Investoinnit fyysiseen omaisuuteen (koodi 4)	25.762.500 €
4.1 Maatalouden investoinnit	21.262.500 €
4.2 Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostus, markkinoille saattaminen ja kehittäminen	3.000.000 € **
4.4. Ei-tuotannolliset investoinnit	1.500.000 €
Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen (koodi 6)	50.230.000 €
6.1 Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuki	13.230.000 €
6.2 Yrityksen perustamistuki maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan maaseutualueilla	10.000.000 € **
6.4 Maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan tehtävät investoinnit maaseutualueilla	27.000.000 € **
Maaseudun palvelujen ja kylien kehittäminen (koodi 7)	6.000.000 € *
Ympäristökorvaukset (koodi 10)	50.000.000 €
Luonnonmukainen tuotanto (koodi 11)	30.000.000 €
Luonnonhaittakorvaukset (koodi 13)	117.599.000 €
Eläinten hyvinvointi (koodi 14)	22.000.000 €
Yhteistyö ja innovaatiot (koodi 16)	14.000.000 € *
Leader (koodi 19), julkinen tuki	17.183.925 € ***
Yhteensä	340.135.425 €
Tekninen apu	4.200.000 €
Yhteensä	344.335.425 €

*Hanketuki yhteensä 26.000.000 € (40 %); ohjelmakaudella 2007-2013 20.379.566 € (31.12.2013)

**Yritystuki yhteensä 40.000.000 € (60 %); ohjelmakaudella 2007-2013 22.679.981 € (31.12.2013)

*** Sis. toimintarahan ja kuntarahan

Leader-toiminta yhteensä 2007-2013 10.921.610 € (27.3.2014)

Teknisen avun keskeiset toimenpiteet (laki 28/2014 65 §):

- alueellisen maaseudun kehittämissuunnitelman laatiminen, arviointi ja seuranta
- maaseutuohjelman toimeenpanoon liittyvät tehtävät
- ohjelman toimeenpanoon liittyvä tiedotus ja koulutus

Teknisen avun käyttösuunnitelma 2014-2020:

- Htv-arvio keskim. 8 htv/v (5 htv maksatus, 2 htv myöntö ja 1 htv sihteeri- /assistenttityö)
- Teknisen avun käyttö 1.1.2015-31.12.2023 eli 9 v
- Rahoitustarve: henkilöstön palkka- ja toimintamenot 4.000.000 € + suunnitelmien laatiminen, arviointi ja seuranta sekä ohjelman toimeenpanoon liittyvä koulutus ja tiedotus 200.000 €

4. OHJELMIEN YHTEENSOVITUS JA TYÖNJAKO

4.1. RAKENNERAHASTO-OHJELMIEN JA MAASEUTUOHJELMAN YHTEENSOVITUS JA TYÖNJAKO

Maa- ja metsätalousministeriö vastaa kansallisen Manner-Suomen alueen kattavan ohjelman valmistelusta ja yhteensovituksista muiden rahastojen toimien kanssa. Lukuisilla valmistelutyöryhmillä ja monipuolisella alueellisella valmistelulla on pyritty siihen, että ohjelma vastaa mahdollisimman hyvin maaseudun tarpeita ja eri osapuolet sitoutuvat toimintaan ja sen tavoitteisiin jo valmisteluvaiheessa.

Maakuntatasolla Pohjois-karjalan maakuntaohjelmassa osoitetaan kansallisten ja EU-ohjelmien työnjako ja resursien kohdentuminen. POKAT 2017 -maakuntaohjelmaa laaditaan samanaikaisesti rakennerahasto- ja maaseutuohjelmien kanssa. Maakuntaohjelmalla on keskeinen rooli valtion alueviranomaisten strategisten tulossopimusten laadinnassa ja toteuttamisessa.

Yhteensovitusta tehdään pitämällä säännöllisesti palaveria tulevan rakennerahasto-ohjelman ja maaseutuohjelman sekä Leader-ryhmien ohjelmien yhteensovittamisesta ja kumppanuussopimuksista. Lisäksi järjestetään seudullisia tilaisuuksia.

Avoimien hakujen lisäksi ohjelmakaudella järjestetään teemoittaisia aiehakuja riippumatta rahoituslähteestä. Hakemus ohjataan valmisteltavaksi sopivimpaan rahoituslähteeseen. Teemoja ovat esimerkiksi biotalous, innovaatioiden edistäminen, uusiutuva energia.

Kansalliset kumppanuussopimukset

Kansallisessa kumppanuussopimuksessa (luonnos 15.4.2013) on nimetty seuraavat alat, joissa eri rahastot toimivat toisiaan täydentävästi.

Biotalous

Tavoitteena on jalostaa biomassoja mahdollisimman korkea-arvoisiksi tuotteiksi ja edistää uusia teollisia symbiooseja sekä luoda materiaali- ja energiatehokkuuden kautta uutta osaamista ja yrityksiä.

Maaseuturahaston toimet kohdistuvat ennen kaikkea bio-raaka-aineen tuotantoon ja ensimmäisen asteen jalostuk-

seen sekä näihin kytkeytyvien pk-yritysten investointien ja kehittämistoimien, osaamisen, pilotoinnin sekä laajempien klustereiden, horisontaalisen ja vertikaalisen yhteistyön tukemiseen. Tavoitteena on biotalouden edistäminen laajassa mielessä ja systeeminen uudistuminen, jota tarvitaan biovarantojen kestävästä käytöstä ja osaamispuheen kehittämiseksi.

Rakennerahastot rahoittavat biotalouden uusia ratkaisuja niiden kehitystyötä ja toimijoiden verkottumista. Se voi rahoittaa uusia kokeiluja biotalouden ratkaisujen kaupallistamiseksi ja tukea paikallisten bioenergian hyödyntämistä työpaikkojen ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. ESR rahoittaa biotalousosaamisen kohdentamista uusien biotalouden ratkaisujen luomiseksi.

Innovaatioiden edistäminen

Maaseuturahasto rahoittaa erityisesti yritysten ja tutkimuksen yhteistyöverkostojen ja klustereiden syntyä sekä pienten yritysten innovaatioiden kehitystä. Uusina matalamman kynnyksen mahdollisuuksina ovat kehittämissideoiden pilotointi ja uusien ideoiden demot. Ohjelma kannustaa myös Euroopan laajuiseen yhteistyöhön ja tiedonvaihtoon (EIP-rahoitus).

EAKR-rahoitusta käytetään erityisesti uusien tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen ja kaupallistamiseen sekä osamiskäytön parantamiseen maakuntien kärkeosaamisaloilla. EAKR-rahoittaa myös INKA-ohjelmaa täydentäen alueellisia ja valtakunnallisia yritys- ja osaamisverkostoja. EAKR-toiminta kytkeytyy HORIZON 2020-ohjelmaan ja tukee toimijoiden mahdollisuuksia hyödyntää rahoitusta. ESR:n tuella voidaan kehittää innovaatiokyvyn edistämiseen ja innovaatioiden (erityisesti sosiaaliset innovaatiot) aikaansaamiseen liittyvää osaamista.

Kalatalousrahasto (EMKR) rahoittaa kalatalouteen liittyvien uusien toiminnallisten innovaatioiden kehittämistä ja käyttöönottoa, jotka liittyvät erityisesti ravinteiden kierrättämiseen sekä kalojen ja kaloista saatavien sivuvirtojen uudenlaiseen hyödyntämiseen.

Uusiutuvan energian tuotannon ja käytön alueellinen ja paikallinen kehittäminen; energiatehokkuuden edistäminen

Maaseuturahaston rahoitusta kohdennetaan erityisesti hajautettuun energian tuotantoon ja uusiutuviin bioenergiaraaka-aineiden jalostukseen liittyviin hankkeisiin maaseudun mikro- ja pienissä yrityksissä sekä alueellisten strategioiden edistämiseen ja paikallisiin yleishyödyllisiin investointeihin uusiutuvan energian käytön lisäämiseksi.

Uusiutuvan energian osalta EAKR tukee energian tuotantoon ja jakeluun liittyvää tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa sekä pk-yritysten investointi- ja kehittämishankkeita. EAKR rahoittaa myös yhdyskuntien vähähiilisyysstrategioita ja niihin liittyviä hankkeita, joilla pyritään uusiutuvan energian hyödyntämiseen.

ESR:n tukemin toimin voidaan kehittää uusiutuvan energian tuotantoon, käyttöön ja luonnonvarojen käytön edistämiseen liittyvää osaamista.

Luonnonvarojen kestävä käyttö ja ympäristön laadun parantaminen

Maaseuturahaston rahoitus painottuu maatalouden negatiivisten ympäristövaikutusten vähentämiseen ja CO₂-päästöjen vähentämiseen erityisten maatalouden ympäristökorvausten sekä luonnonmukaisen tuotannon tukena. Lisäksi tuetaan mm. monivaikutteisten kosteikkojen perustamista, niiden ylläpitoa ja hoitamista. Nämä rajoittuvat maatalousmaalle. Alueellisten ja paikallisten strategioiden puitteissa voidaan rahoittaa myös maaseudun Natura 2000 -alueiden ja muiden erityisten luontokohteiden suojelu- ja maisemanhoitosuunnitelmien laatimista ja niiden toteutusta silloin, kun suunnitelmilla on merkitystä maaseudun muille elinkeinoille, kuten matkailulle.

EAKR rahoittaa tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa ja yritysten investointeja ja kehittämishankkeita, joilla pyritään erityisesti elinkeinotoiminnassa syntyvien ympäristövaikutusten hallintaan. ESR:n tukemin toimin voidaan kehittää luonnonvarojen kestävään käyttöön liittyvää osaamista.

EMKR:n rahoitusta suunnataan toimenpiteisiin, jolla toimialan ympäristövaikutuksia voidaan vähentää. Vesialueiden käytön suunnittelun ja kartoitusten avulla sovitetaan yhteen elinkeino- ja ympäristönsuojelutavoitteet sekä vesialueiden käyttöön liittyvät erilaiset intressit. EMKR voi tukea erityisesti kaupallisen kalastuksen edellytyksiä parantavia vesistöjen kunnostushankkeita.

Yritysrakenteen monipuolistaminen

Maaseuturahasto tukee maaseutualueiden lähinnä mikroyritysten investointeja ja kehittämistä maatiloilla ja niiden ulkopuolella sekä maaseutuyritysten koulutusta ja asiantuntijatukea.

Muilta osin yritysten investointi- ja kehittämishankkeet sisältyvät EAKR-ohjelmiin. EAKR-tukee myös pk-yritysten toimintaympäristöä ja liiketoimintamahdollisuuksia parantavia hankkeita. ESR:n tuella voidaan vahvistaa yrittäjyyteen liittyvää osaamista, mm. yrittäjyysvalmennuksen kautta, ja edistää yrittäjyyttä työllistymisen vaihtoehtona. EMKR voi rahoittaa elinkeinokalatalouden yritystoiminnan monipuolistamiseen liittyviä hankkeita sekä kalan alkutuotannon arvon lisäämiseen tähtääviä toimenpiteitä.

Matkailu

Maaseuturahasto rahoittaa sekä maaseutu/luontomatkailun kehittämiseen liittyviä laaja-alaisia toimia sekä yksittäisten pienten yritysten hankkeita.

EAKR rahoittaa alueellisesti merkittäviä matkailualan pk-yritysten investointi- ja kehittämishankkeita, erityisesti tukemalla kansainvälistymistä, tuotekehitystä ja ideoiden kaupallistamista. EMKR voi rahoittaa elinkeinokalatalouden yritystoiminnan monipuolistamista esim. liittyen kalastus- tai luontomatkailuun. Kalatalousryhmät voivat alueellisen strategian puitteissa rahoittaa matkailuun liittyviä hankkeita.

Saavutettavuus, harvaan asutun alueen peruspalvelut sekä kyllien kunnostus ja kehittäminen (EAKR, ESR, maaseuturahasto)

Maaseuturahaston rahoittamat kehittämistoimet perustuvat pääsääntöisesti alueellisiin tai paikallisiin (LEADER) kehittämissuunnitelmiin. Palvelujen kehittämistä rahoitetaan pääasiassa kunta- ja seututasolla. Rahoituksen kohteena voivat olla suunnittelu sekä toimien toteuttaminen, kokeilut sekä pienimuotoiset paikalliset infrastruktuurihankkeet, jotka liittyvät yleishyödyllisiin tietoliikenteen ja kestäväen kehityksen edistämiseen.

EAKR voi rahoittaa tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa sekä yritysten kehittämis- ja investointihankkeita, joilla tähdätään uusien tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen harvaan asuttujen alueiden elinkeinoelämän tarpeisiin. EAKR voi rahoittaa myös pienimuotoisia liikenneinfrastruktuuri hankkeita, jotka parantavat elinkeinoelämän edellytyksiä alueella.

ESR:n tuella voidaan kehittää uudenlaisia ratkaisuja (sosiaalisia innovaatioita) työllisyyttä, osallisuutta ja osaamista tukevien palveluiden saattamiseksi paremmin kansalaisten saataville.

Ammatillinen osaaminen, elinikäinen oppiminen toimet, työn tuottavuus

Maaseuturahasto tukee koulutus- ja viestintätoimia, jotka liittyvät viljelijöiden ja muiden maaseutuyritysten (pk-kokoluokka) ja maaseudun asukkaiden osaamisen ja tietämyksen lisäämiseen. ESR:n tukemilla toimilla lisätään erityisesti kasvualojen edellyttämää osaamista sekä ammatillisen osaamisen uudistamista eri muutostilanteista johtuen, mm. äkilliset rakennemuutostilanteet. Näiden li-

säksi tuetaan työmarkkinoilla ja niiden ulkopuolella olevien työllistymisvalmiuksia eri aloihin (ml. elintarvikealan) osaamista lisäämällä. Työn tuottavuutta lisätään myös organisaatioita ja työn organisointia kehittämällä.

Yhteisölähtöinen paikallinen toiminta ja paikallistoimijalähtöinen paikallinen kehittäminen

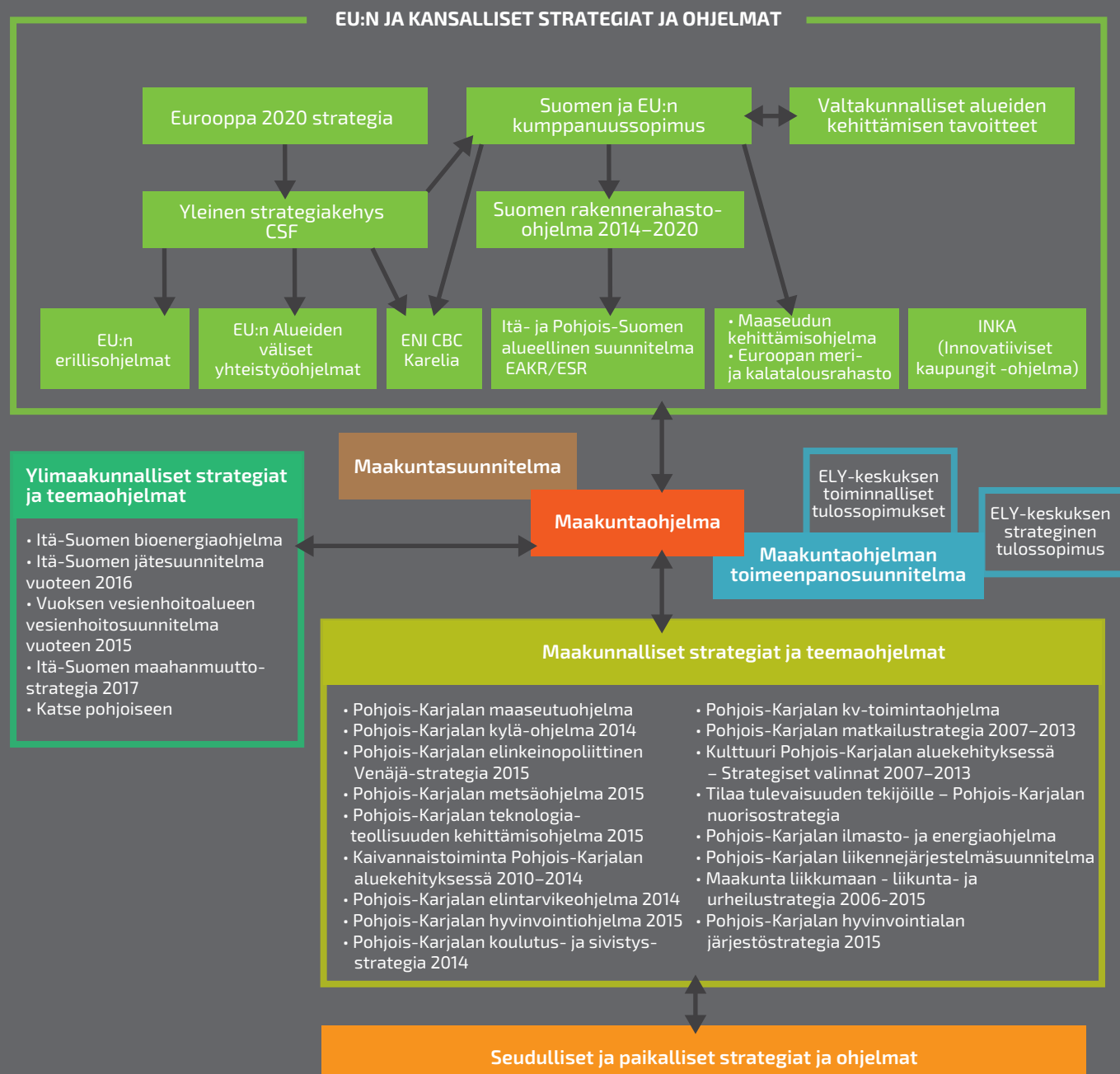
Maaseuturahasto ja EMKTR käyttävät Leader-toimintatapaa, jossa rahoitetaan paikallisten toimijoiden toteuttamia pienimuotoisia hankkeita, joiden julkinen rahoitus on enintään 180 000 euroa. Rakennerahastoista voidaan Joensuun kaupunkialueella tukea yhteisölähtöistä kehittämistä. Siinä paikalliset toimijat laativat ohjelmakaudella toteutettavan kehittämissuunnitelman.

Leader-toimintatavassa tuetaan paikallislähtöisiä hankkeita, uusia avauksia ja mahdollisuuksia. Yritystyössä tuetaan paikallisia palveluja turvaavia ja aloittavia yrityksiä sekä uusia kokeiluja.

Paikallislähtöisiä kansainvälisiä ja alueiden välisiä hankkeita tuetaan myös.

Seuraavat pohjoiskarjalaiset strategiat ja ohjelmat sekä niissä esitetyt tavoitteet ovat maaseutustrategian ja ohjelman toimeenpanon kannalta keskeisimpiä:

- Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma 2014-2017 (POKAT 2017) ja maakuntasuunnitelma 2030
- Rakennerahasto-ohjelmat (ESR ja EAKR)
- Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen strategia
- Pohjois-Karjalan ilmasto- ja energiaohjelma 2020
- "Tankit täyteen"- Pohjois-Karjalan elintarvikeohjelma 2014
- Vuoksen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuoteen 2015
- Paikalliset (Leader-) kehittämisstrategiat ja -ohjelmat
- Pohjois-Karjalan kyläohjelma 2014
- Pohjois-Karjalan Metsäohjelma 2012-2015
- Seudulliset elinkeino-ohjelmat

4.2. POHJOIS-KARJALAN LEADER-RYHMIEN JA ELY-KESKUKSEN MAASEUTU-SUUNNITELMIEN YHTEENSOVITUS

Pohjois-Karjalassa on tehty tiivistä yhteistyötä ohjelmien valmistelussa eri toimijoiden välillä ohjelmakauden 2014–2020 ohjelmien yhteensovittamiseksi. Neuvotte- luissa ovat olleet mukana Pohjois-Karjalan maakuntaliitto, Pohjois-Karjalan ELY-keskus sekä kolme pohjoiskarjalaista Leader- toimintaryhmää.

Lainsäädännön lisäksi Pohjois-Karjalan ELY-keskukseen tulleita yritystukihakemuksia linjaavat ELY-keskuksen yri- tysrahoitusstrategia ja hakemukset käsittelevä yritysra- hoitusryhmä. Kehittämishankkehakemukset käsitellään ELY-keskuksen kehittämishanketyöryhmässä. Leader-toi- mintaryhmien toiminnanjohtajat esittelevät kaikki kehit- tämis- ja yritystukihakemukset maakunnallisessa Leader- yhteistyöryhmässä. Leader-yhteistyöryhmän jäsenistä osa on samoja ELY-keskuksen ryhmien kanssa. Näin jokainen Leader-tukihakemus on sovitettu yhteen muiden hankkei- den kanssa.

Maaseuturahaston sisällä Leader-ryhmien ja ELY-kes- kuksen väliseen yritysrahoitushakemuksen ohjaamiseen vaikuttaa haetun avustuksen suuruus, yrityksen koko, yrityksen historia, yritystoiminnan kokoaikaisuus tai osa- aikaisuus, aiempi suhde rahoittajiin, tuen kokeilevuus ja mahdolliset toimialoittaiset linjaukset. Leader-toiminta on kansalaislähtöistä toimintaa, jonka tehtävänä on kasvattaa ituja suurempiin kokonaisuuksiin.

Tuleva ohjelmakausi

Maaseuturahaston ja rakennerahastojen yhteensovitus ta- pahtuu ensisijaisesti valtakunnallisen rahastojen kumppa- nuussopimuksen kautta. Nykykäytäntöä pyritään syventä- mään ja tekemään systemaattisemmaksi, mm. siten, että Leader-ryhmillä on käytössä ajantasaista tietoa vireillä olevista hankkehakemuksista myös muihin rahastoihin.

Työnjakoon kuuluu myös liukummat ja tilanteen mukainen neuvottelu ja hakijoiden ohjaaminen hänen kannaltaan jou- hevimmalle hakemuspolulle.

Yritystuet

Työnjako ELY-keskuksen ja Leader-ryhmien välillä noudat- telee pitkälti samoja linjauksia kuin mitä aikaisimmilla oh- jelmakausilla on ollut käytössä. Leader-toimenpiteestä ra- hoitetaan pieniä, ensisijaisesti toimintansa alkuvaiheessa, mutta myös toiminnassa olevia yrityksiä sekä paikallisia palveluita turvaavia ja kehittäviä yrityksiä. Lisäksi Leader -rahoitukseen ohjautuvat osa-aikaista yrittäjyyttä ja uusia kokeiluja koskevat yrityshankkeet. ELY-keskuksen yritysra- hoituksesta tuetaan puolestaan pääsääntöisesti jo toimin- nassa olevia yrityksiä sekä kasvuyrityksiä.

Kehittämishankkeet

Leader-toimenpiteestä rahoitetaan kehittämishankkeita, jotka ovat paikallis- ja kansalaislähtöisiä ja joita voidaan kuvata "kylän kokoisiksi". Hankkeet parantavat paikallisia elinolosuhteita ja ympäristöä niissä korostetaan paikallisia kokeiluita. Paikallisiin ohjelmiin sopivia lähialueyhteistyötä koskevia sekä alueiden- että kansainvälisiä hankkeita voi- daan myös rahoittaa Leader-toimenpiteestä.

ELY-keskus rahoittaa puolestaan suoraan kehittämishank- keita, jotka tähtäävät laaja-alaisesti maaseudun kehittä- miseen. Toimialoittaiset maakunnalliset hankkeet ja laajat selvitykset ja kokeilut kuuluvat myös ELY-keskuksen rahoi- tuksen piiriin. ELY-keskus rahoittaa lähtökohtaisesti vain hankkeita, joiden toiminta-alue on yhtä seutukuntaa suu- rempi. Investointihankkeet voivat olla poikkeus.

4.3. ITÄSUOMALAINEN YHTEISTYÖ MAASEUTUOHJELMAN TOIMEENPANOSSA

Etelä-Savon, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan ELY-keskuksilla on tuloksekkaat ja hyvät kokemukset yhteistyöstä maaseudun kehittämisessä jo aiemmilta ohjelmakausilta. Myös tulevaa ohjelmakautta on valmistelu hyvässä yhteistyössä maakuntien välillä yhdessä sidosryhmien kanssa. Yhteisessä seminaarissa Heinävedellä elokuussa 2013 yhteistyön teemoiksi ja toimintavoiksi nousivat seuraavat asiat:

Arviointi ja seuranta

- Arviointi kolmen maakunnan yhteisenä hankkeena
- Väli- ja loppuarviointi samalla menetelmällä vertailtavuuden parantamiseksi
- Itsearviointi vuosittain omalla alueella yhteisellä mallilla
- Seurantaa ja ohjausta tukemaan yhteiset seminaarit, gaalat ym. yhteistyö ohjelman toimeenpanossa

Maatalous

- Maidontuotannon kilpailukyvyyn kehittäminen, viljelijöiden työhyvinvointi, luomutuotanto, vihannes- ja marja-ala, hevosala sekä maatilojen energia- ja ravinnerierron tehostaminen

Ympäristöasiat

- Ilmastomuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen, Saimaan/Vuoksen alueen vesiensuojelu ja vesistöjen kunnostuskysymykset sekä Saimaan (Vuoksen vesistöalue) matkailu

Muita mahdollisia teemoja ja toimintatapoja Itä-Suomi-yhteistyössä

- Elintarvikkeiden jatkojalostus, biotalous ja metsäasiat laajemminkin, metsätilojen spv ja metsäpalveluyrittäjyys, metsäenergia-tuotantoketjun alkupää, puun jatkojalostus, ruokamatkailu, pienyritystoiminnan aktivointi (MASVA), Venäjä-teema: rajanylitykset, maahanmuutto, työvoima, kieli, viisumi jne.
- Rahastojen välisenä itäsuomalaisena yhteistyönä esim. laajakaista, jätehuolto, tieverkosto yms. infra-asiat
- Viestintä
- Yhteensopiva hallinto- ja toimeenpanomalli sekä yhteiset linjaukset yritysrahoituksessa
-

Valtakunnalliset teemat (koordinaatio)

- Energiatehokkuus
- Luomu
- Lähiruoka
- Luonnontuoteala
- GreenCare / maaseudun hoiva- ja hyvinvointipalvelut
- Matkailuala
- Ympäristötoimet ja vesiensuojelu
- Maaseudun muuttuvat toimijarakenteet

5. LÄPILEIKKAAVAT TEEMAT

Yhteisinä, läpileikkaavina teemoina ovat innovaatiot, ilmaston muutos ja ympäristö. Tavoitteena on kytkeä nämä asiat läpileikkaavina teemoina alueen strategiaan ja siihen liittyviin valintakriteereihin ja priorisointeihin.

Innovaatiot

Innovaatiopohjainen kasvu on yksi edellytys myös maaseudun elinkeinopohjan laajentamiselle, liiketoiminnan synnyttämiselle ja kilpailukyvyyn elvyttämiseksi. Kilpailukykyinen alue tarvitsee myös paikallisia ja hajautettuja ratkaisuja, jotka oleellisesti liittyvät mm. kehittyvään biotalouteen. Maaseutu ja sen rikkaat luonnonvarat Pohjois-Karjalassa voivat toimia luovan toiminnan tilana ja innovaatioiden lähteenä.

Tehokas verkostoituminen tukee innovaatiotoimintaa. Maahamme luodaan parhaillaan mittavaa tutkimustoiminnan keskittymää, luonnonvarakeskusta, jossa myös Pohjois-Karjalassa sijaitsevalla metsäosaamisella on keskeinen sija. Tutkimustiedon ja käytännöntiedontarpeiden väliin tarvitaan innovaatiovälittäjiä, jotka turvaavat osaamisen siirtymisen myös maaseudun yritysten ja muiden toimijoiden tarpeisiin.

Glokaalissa biotaloudessa osa tuotannosta, kuten ruoka ja energia, tuotetaan paikallisesti lähellä raaka-aineita sekä asiakaskuntaa niin, että ylimääräistä kuljetusta ei synny ja tuotteet voidaan kierrättää tehokkaasti. Erityistuotteita ja palveluja vaihdetaan kuitenkin edelleen maailmanmarkkinoilla. Samoin globaaleilla markkinoilla vaihdetaan biotalouden muuntuvia ja monistettavia menestyskonsepteja. Paikallinen tuotanto ja globaaliin järjestelmään verkottuvat tehokkaasti älykkäiden energiaverkkojen tai vastaavien kautta."

Ilmaston muutos ja ympäristö

Maaseudun kehittämiseen kytkeytyvät niin ilmastonmuutokseen sopeutuminen kuin myös sen hillintä. Suomi on sitoutunut kansainvälisiin sopimuksiin päästöjen vähentämiseen. Suomen pohjoisesta sijainnista johtuen vesien suojelun ja pelloilta tulevan hajakuormituksen hallinta nousee ympäristöongelmista suurimmaksi.

Uusiutuvista luonnonvaroista – pääosin puusta – kehitetään uusia, korkean jalostusasteen tuotteita, esimerkiksi kosmetiikkaa, lääkkeitä, liikennepolttoaineita ja muita tuotteita, jotka on perinteisesti valmistettu uusiutumattomista luonnonvaroista.

6. SUUNNITELMAN ALUEELLINEN VALMISTELU

Valmistautuminen tulevaan ohjelmakauteen aloitettiin Pohjois-Karjalassa hyvissä ajoin. Vuosina 2010–2012 maa-seurarahaston varoin toteutettiin maaseudun Tulevaisuus-riihi- koulutushanke, jossa yli 40 maaseudun kehittäjää haki suuntaa, ideoita ja kehittämiskohteita pohjoiskarjalaiselle maaseudulle niin kotimaasta kuin ulkomailta aina vuoteen 2030 saakka visioiden. Hankkeen toteuttaja oli Itä-Suomen yliopiston koulutus- ja kehittämispalvelu Aducate. Hankkeen tuotokset on hyödynnetty tätä strategiaa ja ohjelmaa laadittaessa ja ne on koottu erillisiin julkaisuihin jotka löytyvät osoitteesta www.aducate.fi/tule (kts. myös sivu 40).

Maaseutuverkostoyksikkö, Maa- ja metsätalousministeriö, Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, Maaseutuvirasto ja Sitra järjestivät viisitoista alueellista tulevaisuustyöpajaa, joiden tarkoituksena on ollut tukea alue- ja paikallistason kehittämisstrategioiden valmistelua ja linkittää alue- ja paikallistason tarpeet valtakunnantason strategioihin. Pohjois-Karjalan alueellinen työpaja järjestettiin 25.4.2012 Joensuussa. Tilaisuuteen osallistui yli 70 henkilöä. Työpajaa edelsi ennakkokysely alueen maaseudun voimavaroista ja rajoitteista sekä ulkoisen toimintaympäristön muutostekijöistä. Ennakkokyselyn ja työpajat toteutti Capful Oy. Alueelliseen tulevaisuustyöpajaan kutsuttiin alueen maaseudun kehittäjät: ELY-keskukset, maakuntaliitot, Maakunnan yhteistyöryhmät, Leader- ryhmät, kunnat, kylätoimijat, järjestöt, maaseutua kehittävät oppilaitokset, maaseudun tutkimus- ja kehittämisorganisaatiot ym. maaseudun kehittämistahot.

Alueellisista tulevaisuustyöpajoista saatu palaute osoitti, että alueilla kuten Pohjois-Karjalassa, joissa työpajoissa käsiteltäviä teemoja oli ehditty rakentaa ja tarkastella etukäteen, saatiin pidemmälle kehitettyjä ja konkreettisia tuloksia. Tulevaisuustyöpajojen tuotoksista on laadittu valtakunnallinen ja aluekohtaiset yhteenvedot. Myös ne on huomioitu tulevan ohjelmakauden suunnittelussa.

Lisäksi Pohjois-Karjalassa toteutettiin Maakaista-hankkeen organisoimana kunta- ja kyläkierros keväällä ja syksyllä 2012. Tilaisuuksia oli kaikkiaan 16 eri puolilla maakuntaa. Tilaisuuden järjestelyissä olivat keskeisimpinä yhteistyötahoina Leader-ryhmät, Maaseudun sivistysliitto, ELY-keskus, kylätoimijat ja kunnat. Kaikille avoimissa tilaisuuksissa kerrottiin kuluva ohjelmakauden tuloksista ja koottiin ideoita sekä tarpeita tulevalle ohjelmakaudelle "tulevaisuushuutokauppojen avulla". Tilaisuuksista on laadittu yhteenveto.

Kaiken kaikkiaan ohjelman valmistelussa on noudatettu mahdollisimman suurta läpinäkyvyyttä sekä panostettu erityisesti osallistavaan valmisteluun muun muassa yllämainituin menetelmin. Strategian ja tulevan ohjelman valmistelu on organisoitu siten, että mukaan on otettu laajasti maaseudun kehittämisen kanssa tekemisissä olevia tahoja ja organisaatioita. Keskeinen yhteistyötaho on ollut maakuntaliitto ja päävastuun ohjelman valmistelusta on kantanut vaihtuvalla kokoonpanolla työskennellyt 20-henkinen eri sidosryhmiä edustava valmisteluryhmä. Ohjelmatyön ohjausryhmän on toiminut maaseutuohjelman ohjausryhmä

Strategiaa käsitellään/on käsitelty ELY -keskuksen neuvottelukunnassa ja eri vastuualueiden johtoryhmissä, alueellisen maaseutuohjelman ohjausryhmässä ja maakunnan yhteistyöryhmässä, sekä toimintaryhmissä. Yhteensovituksista on tehty sekä maakunta- että Itä-Suomi-tasolla. Ohjelmaa on esitelty myös ELY-keskuksen järjestämissä seutukunta- ja kuntatilaisuuksissa.

Maaseutustrategia ja -ohjelma on/on ollut nähtävänä ja kommentoitavana myös ELY-keskuksen [www](http://www.ely-keskus.fi/pohjois-karjala)-sivuilla <http://www.ely-keskus.fi/pohjois-karjala> sekä Maakaista-hankkeen sivuilla <http://www.maakaista.fi/etusivu/tulossa-2014-2020>

7. OHJELMAN ALUEELLINEN TOIMEENPANO JA PÄÄTÖKSENTEKO-JÄRJESTELMÄ

Toimeenpanoa varten voidaan laatia tarvittaessa klusteri- tai toimialaohjelmia, jotka toimivat kukin toimialansa erikoisohjelmina ja joiden alla toimii tarpeen mukaisesti räätälöityjä yrityskohtaisia ja yksityiskohtaisempia toimenpiteitä toteuttavia alaohjelmia. Tarvittaessa järjestetään teemakohtaisia ja/tai ideahakuja kumppanuussopimuksien hengessä maakuntaliiton koordinoimana.

Toimeenpanossa tarvitaan erityyppisiä hankkeita, yleisiä kehittämishankkeita, yritysryhmien kehittämishankkeita sekä yksittäisten yritysten hankkeita, joita ketjuttamalla pyritään mahdollisimman vaikuttavaan lopputulokseen. Yleisten hankkeiden tulisi olla mieluummin kokonaan julkisin varoin rahoitettuja, jolloin omarahoitusta vaadittaisiin lähinnä yritysryhmähankkeissa ja yksittäisissä yrityshankkeissa. Kehittämishankkeisiin tulee tarpeen mukaan integroida myös tutkimus- ja tuotekehitystoimenpiteet, mikäli asian eteenpäin vieminen sitä edellyttää.

Kehittämistoiminnassa painotetaan verkostoitumisen tärkeyttä niin yritysten ja hankkeiden kesken kuin kokonaisen arvoketjunkin rakentamisessa alkutuotannosta ja -lostukseen. Kehittämishankkeisiin pyritään saamaan eri toimijoita mukaan periaatteena käyttää kussakin tehtävässä parasta mahdollista saatavissa olevaa osaamista niin alueelta kuin alueen ulkopuoleltakin ja kansainvälisestikin. Yritystoiminnan kehittämisessä pyritään kehittämispolkujen rakentamiseen aloittamisvaiheesta aina kasvurallalle auttamiseen. Hankkeistuksessa on huomioitava myös aktivointitoimenpiteet sekä hyvien toimintamallien siirtomahdollisuudet.

Pohjois-Karjalan maaseutuviestinnässä tiedotetaan ohjelman rahoitusmahdollisuuksista, rahoituksen saaneista hankkeista ja hankkeiden tuloksista sekä suurelle yleisölle että maaseudun kehittäjille. Maaseutuviestintä toteutetaan ELY-keskuksen ja Leader-ryhmien yhteistyönä. Leader-ryhmillä on jo yli kahden ohjelmakauden mittainen kokemus yhteisestä tiedottamisesta. Pohjois-Karjalan ELY-keskus on ollut mukana viestintäyhteistyössä 2007–2013 ohjelmakauden loppuvuosina. Nyt yhteistyöhön haetaan mukaan myös muita maakunnallisia ja paikallisia maaseututoimijoita sekä maaseutututkimus. Yhteistyöllä verkotutaan kansalliseen viestintäyhteistyöhön ja valtakunnallisen maaseutuohjelman viestintästrategiaan ja -suunnitelmaan.

Yhteistyöllä tavoitellaan aiempaa laajempaa otetta viestintään. Viestinnän tavoitteena on visualisoida ja toimittaa ohjelmatyössä syntyvää tietoa sekä kertoa määrällisistä ja

laadullisista tuloksista sekä toimia ohjelman täytäntöönpanon ja hallinnoinnin tukena. Tavoitteena on, että viestintä tukee ohjelmatyön kiinnostavuutta, läpinäkyvyyttä ja avoimuutta. Tuloksellisuuden ja läpinäkyvyyden tavoitteiden lisäksi viestinnällä kuvataan maaseutuohjelman, maakunnallisen ja paikallisen kehittämisen asemaa maaseutupolitiikassa ja maaseudun kehittämisessä.

Maaseutuohjelman seuranta, arviointia ja ohjausta varten on tarpeen määritellä maakunnallinen ohjauselin. Tätä tarkoitusta varten ELY-keskus nimeää maakunnallisen maaseutuohjelman ohjausryhmän myös ohjelmakaudelle 2014–2020. Yrityshankkeiden yhteensovitus tapahtuu Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen rahoitusprosessin ja –strategian avulla. Maaseuturahaston yritystukea voidaan myöntää koko maakunnan alueelle lukuun ottamatta Joensuun kaupungin sisempää ja ulompaa kaupunkialuetta (karttaliite 2). Kehittämishankkeet käsitellään Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen kehittämishanketyöryhmässä ja Leader-hankkeet perustettavassa Leader-yhteistyöryhmässä, joka käsittelee yhteensovitusta varten kaikki Leader-hankkeet ja jonka toiminnasta on hyviä kokemuksia jo kolmelta ohjelmakaudelta.

Maaseutuohjelman yhteyttä ja yhteistyötä maakunnan yhteistyöryhmään tiivistetään. Maaseuturahaston asian tuntija nimetään maakunnan yhteistyöryhmään ja sen sihteeristöön. Maaseuturahaston ja –ohjelman () toimenpiteitä sekä edistymistä raportoidaan aiempaa useammin maakunnan yhteistyöryhmälle valtakunnallisen eri rahastojen välisen kumppanuussopimuksen velvoitteiden toteuttamiseksi.

Valtakunnallisia ja ylimaakunnallisia hankkeita tarvitaan erityisesti silloin, kun tarvittavaa erityisosaamista ei alueelta löydy. Tyypillinen tilanne voisi olla joku kapeaa erikoisosaamista vaativa toimintasektori, jossa on harvoja yrityksiä tai alan innovaatio- ja osaamiskeskittymä on jossain muulla alueella. Myös markkinoille pääsyssä esimerkiksi yhteismarkkinointia tai matkailun markkinointia ja verkostoitumista varten saatetaan tarvita maakuntaa laajempaa yhteistyötä. Myös tutkimus- ja tuotekehitystoimintaa sekä kansainvälistymistä palvelevissa hankkeissa, joissa voidaan hyödyntää valtakunnan tason toimijoita, saattaa maakuntatasoa laajempi toimintatapa olla perusteltu. Toimiala tai vastaava ei siis yleensä ole relevantti peruste ylimaakunnallisille hankkeille vaan enemmän on kiinnitettävä huomiota toiminnan luonteeseen eli saadaanko laajemmalla yhteistyöllä lisäarvoa verrattuna maakunnallisesti toteutettavaan kehittämiseen.

Tavoitteena on toimintaa painopisteisiin ohjaava mutta samalla dynaaminen ja muuttuviin haasteisiin vastaava ohjelma. Sen vuoksi on tarpeen jatkuvasti seurata ohjelman tavoitteiden toteutumista ja päivittää tarvittaessa toimenpiteitä ja painotuksia sekä toimintamalleja. Ohjelman seurannassa ja evaluoinnissa käytetään tarvittaessa ulkopuolista arvioijaa itäsuomalaisena yhteistyönä. Ohjelma päivitetään ensimmäisen kerran valtakunnallisen maaseudun kehittämisohjelman saatua EU:n hyväksynnän siltä osin kuin se on ristiriidassa valtakunnallisen ohjelman rahoitustoimenpiteiden tai –kohteiden kanssa.

Ohjelman seuranta toteutetaan vuositasolla ja mahdollinen välitarkistus painopisteisiin ja toimintalinjoihin tehdään tarvittaessa viimeistään ohjelmakauden puolivälissä huomioiden kansallisen ohjelman arviointityö. Seurannan ja arvioinnin apuvälineenä kokeillaan maaseutubarometria kuvamaan ohjelman edistymistä ja tavoitteiden toteutumista.

Ohjelman toteutumisesta tehdään vuosiraportti arviointineen. Tämä kuten myös seuraavan vuoden toimintasuunnitelma määräraha-arviointineen raportoidaan seuraaville tahoille:

- MMM/ohjelman seurantakomitea
- Maakunnan yhteistyöryhmä
- ELY-keskuksen neuvottelukunta
- Alueellinen maaseutuohjelman ohjausryhmä
- Viestinnän avulla koko maakunnan asukkaat

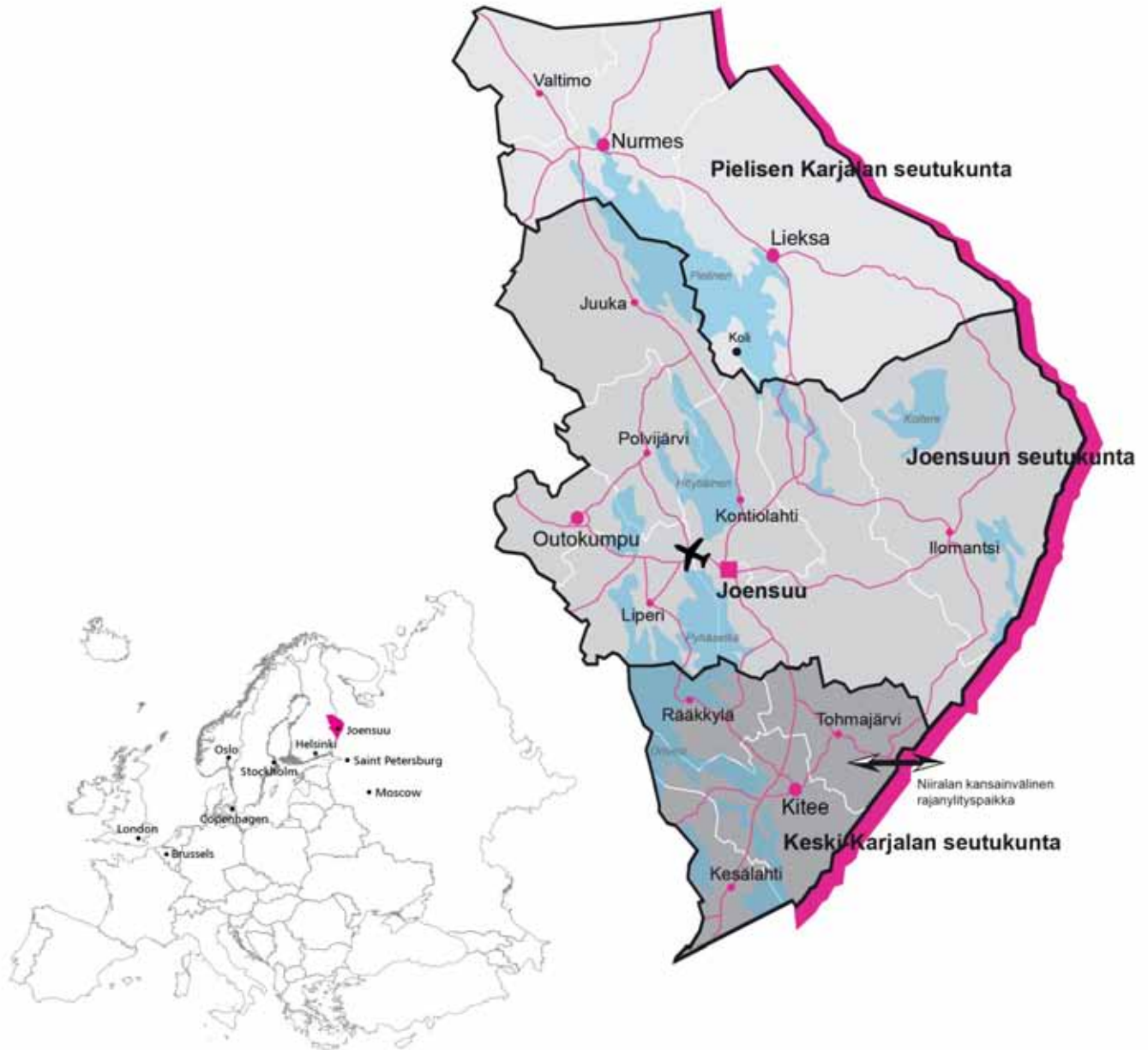
Vuositasolla tarkastellaan myös toimenpiteiden yhteensovittamista ja tavoitteiden toteutumista niin maakunnallisten ohjelmien kuin myös mahdollisten seutukuntienkin maaseutuohjelmien kanssa.

Maakuntatasolla ja /tai Itä-Suomi tasolla pidetään tarpeen mukaan vuosittain seminaari tai vastaava tilaisuus, maaseutufoorumi, jossa keskustellaan ohjelman toteutumisesta sekä toimenpiteiden suuntaamisesta tulevaisuudessa.

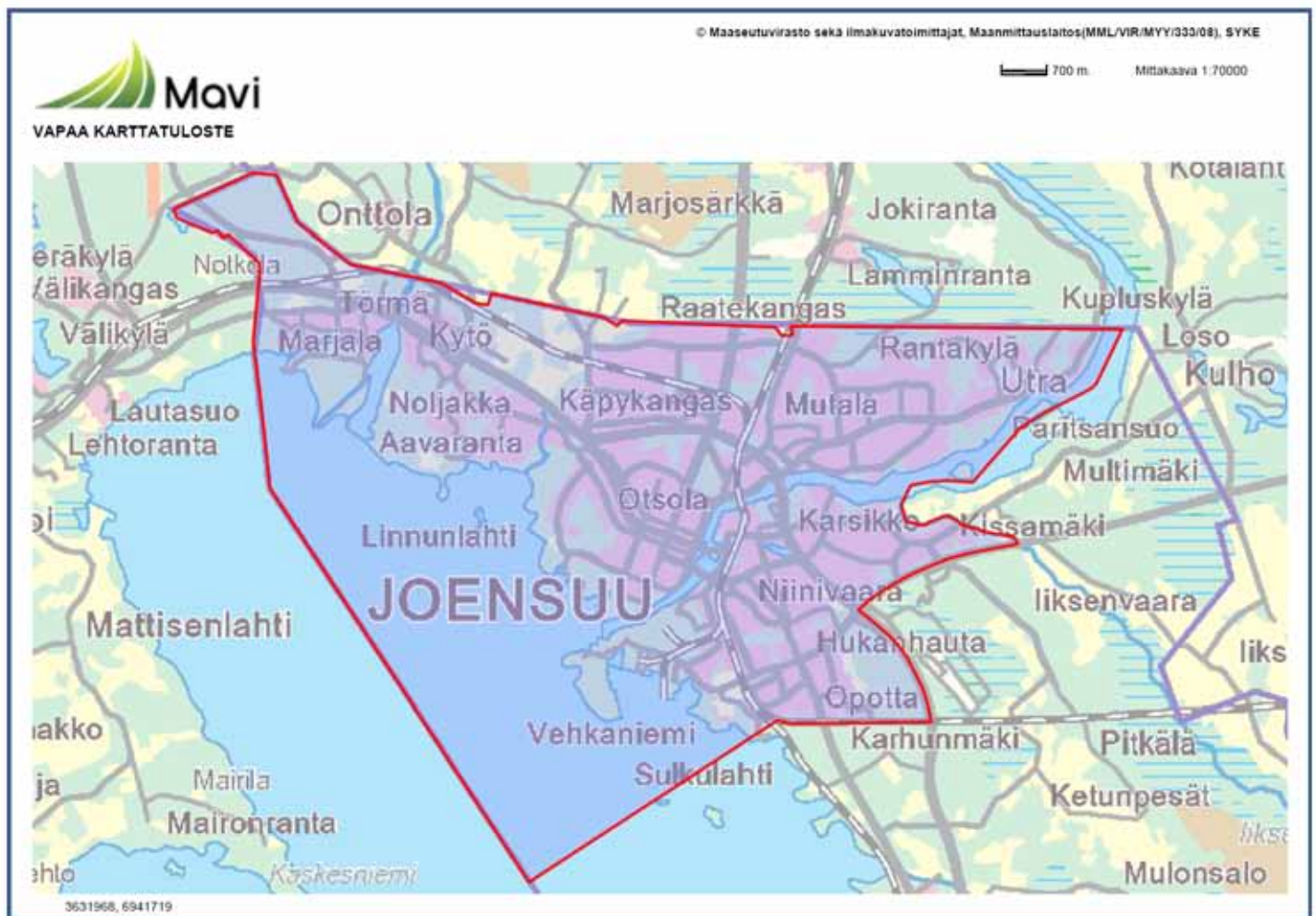

8. LIITTEET

Karttaliite 1. Pohjois-Karjalan maakunnan kartta (Pohjois-Karjalan Maakuntaliitto 2012a).

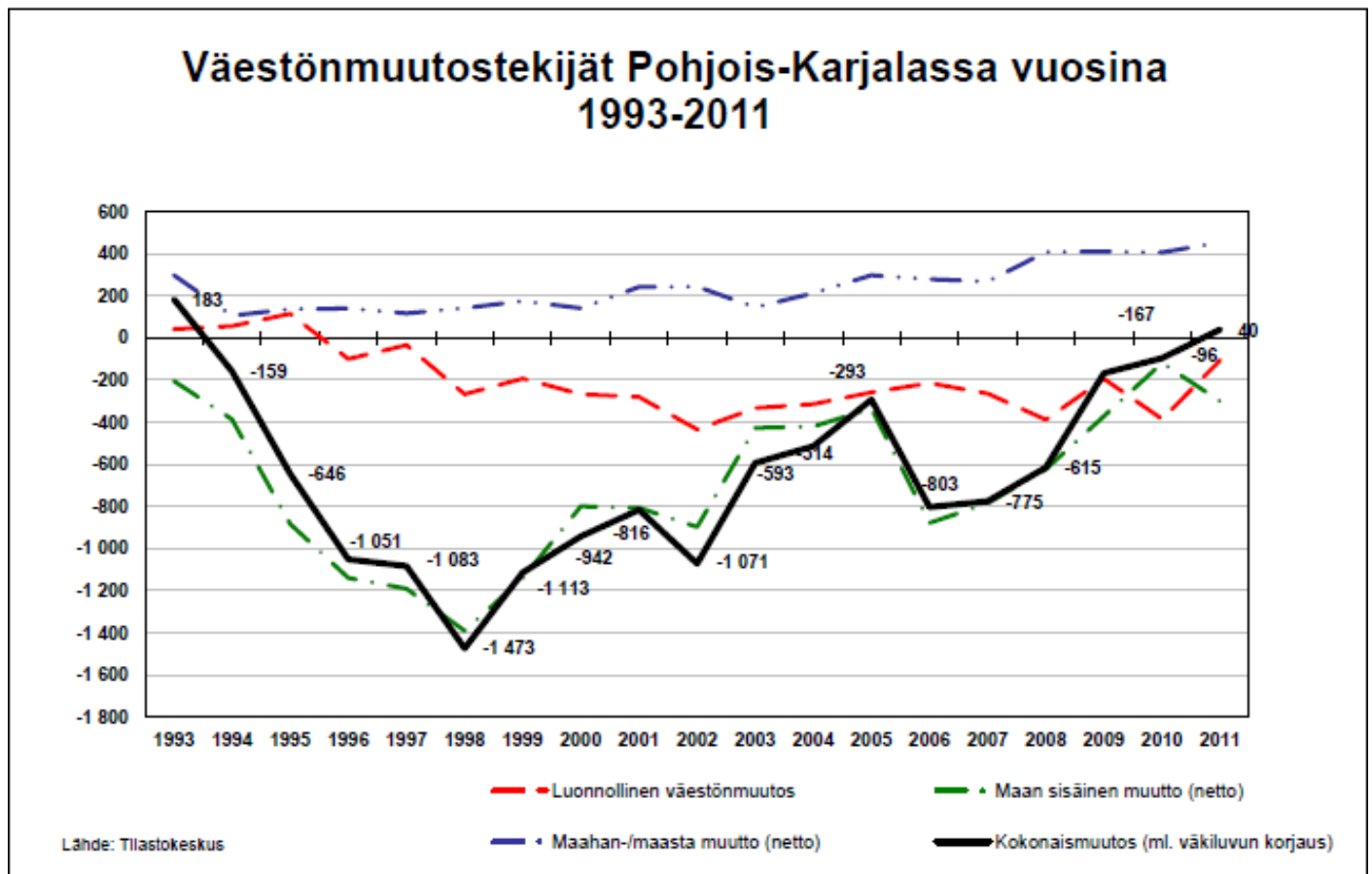
Karttaliite 2. Maaseuturahaston yritystuen pois rajattu alue.

Liitetaulukko 1. Pohjois-Karjalan väestönkehitys seutukunnittain 2001–2011 (Tilastokeskus 2012c).

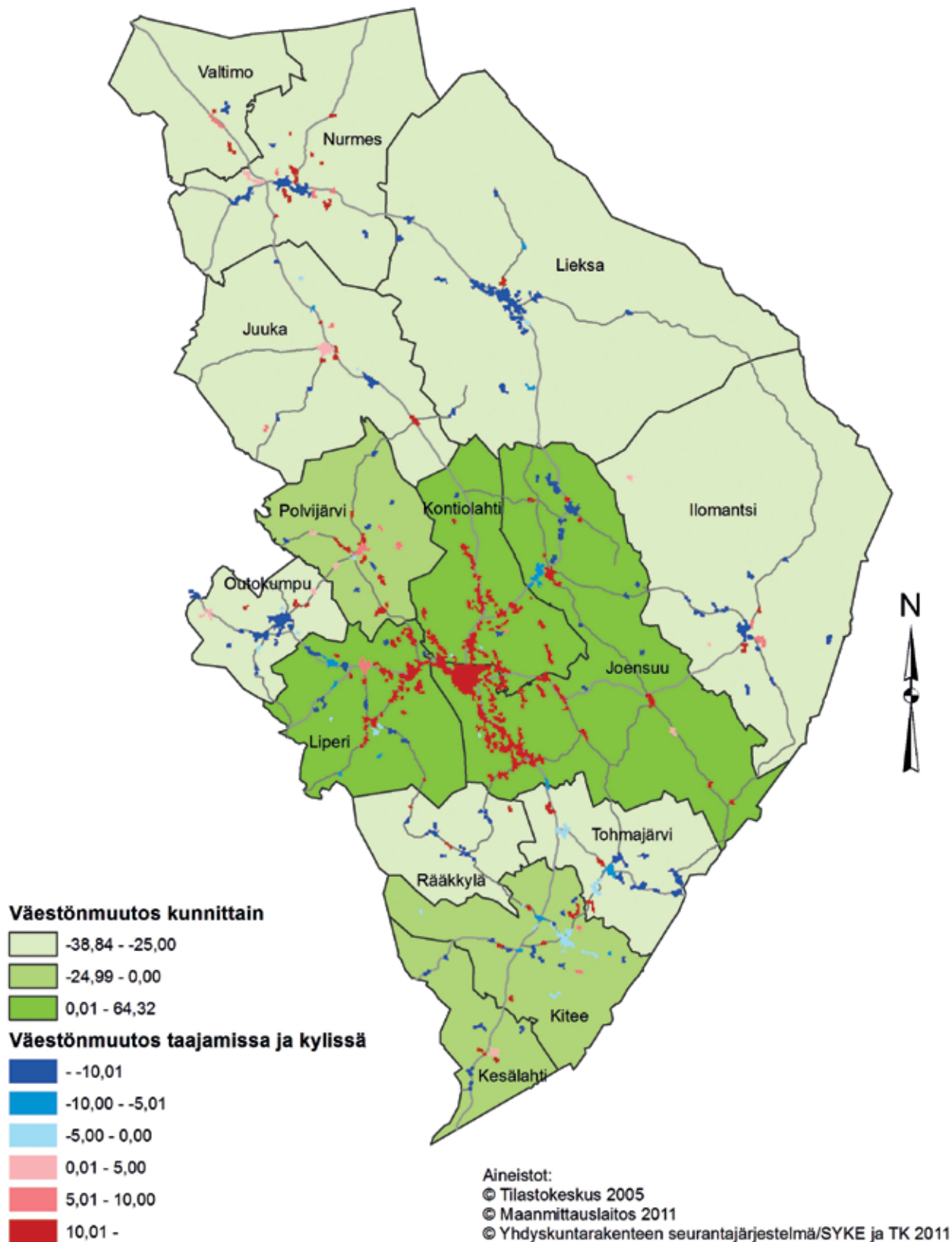
Pohjois-Karjalan maakunta	Maassamuutto	Nettosiirtolaisuus	Syntyn.-kuolleet	Väestö 31.12.
2001	-806	242	-280	170793
2002	-897	244	-434	169722
2003	-427	145	-333	169129
2004	-420	213	-314	168615
2005	-335	298	-258	168322
2006	-878	279	-214	167519
2007	-784	268	-264	166744
2008	-623	408	-388	166129
2009	-371	411	-194	165962
2010	-119	406	-385	165866
2011	-301	453	-105	165906
Joensuun seutukunta	Maassamuutto	Nettosiirtolaisuus	Syntyn.-kuolleet	Väestö 31.12.
2001	-221	183	-23	121241
2002	-281	185	-83	121070
2003	121	89	-6	121296
2004	73	157	10	121537
2005	167	254	79	122032
2006	-285	168	109	122036
2007	-320	196	119	122025
2008	-43	255	-37	122187
2009	-39	257	168	122554
2010	219	236	-19	122985
2011	66	256	195	123486
Keski-Karjalan seutukunta	Maassamuutto	Nettosiirtolaisuus	Syntyn.-kuolleet	Väestö 31.12.
2001	-286	41	-96	21994
2002	-233	41	-118	21688
2003	-279	32	-123	21322
2004	-185	55	-162	21036
2005	-174	41	-165	20746
2006	-265	87	-126	20440
2007	-186	49	-126	20181
2008	-302	108	-145	19842
2009	-194	56	-141	19565
2010	-242	38	-138	19228
2011	-158	58	-93	19039
Pielisen Karjalan seutukunta	Maassamuutto	Nettosiirtolaisuus	Syntyn.-kuolleet	Väestö 31.12.
2001	-299	18	-161	27558
2002	-383	18	-233	26964
2003	-269	24	-204	26511
2004	-308	1	-162	26042
2005	-328	3	-172	25544
2006	-328	24	-197	25043
2007	-278	23	-257	24538
2008	-278	45	-206	24100
2009	-138	98	-221	23843
2010	-96	132	-228	23653
2011	-209	139	-207	23381

Liitekuvio 1. Väestömuutostekijät Pohjois-Karjalassa 1993–2011 (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2012).

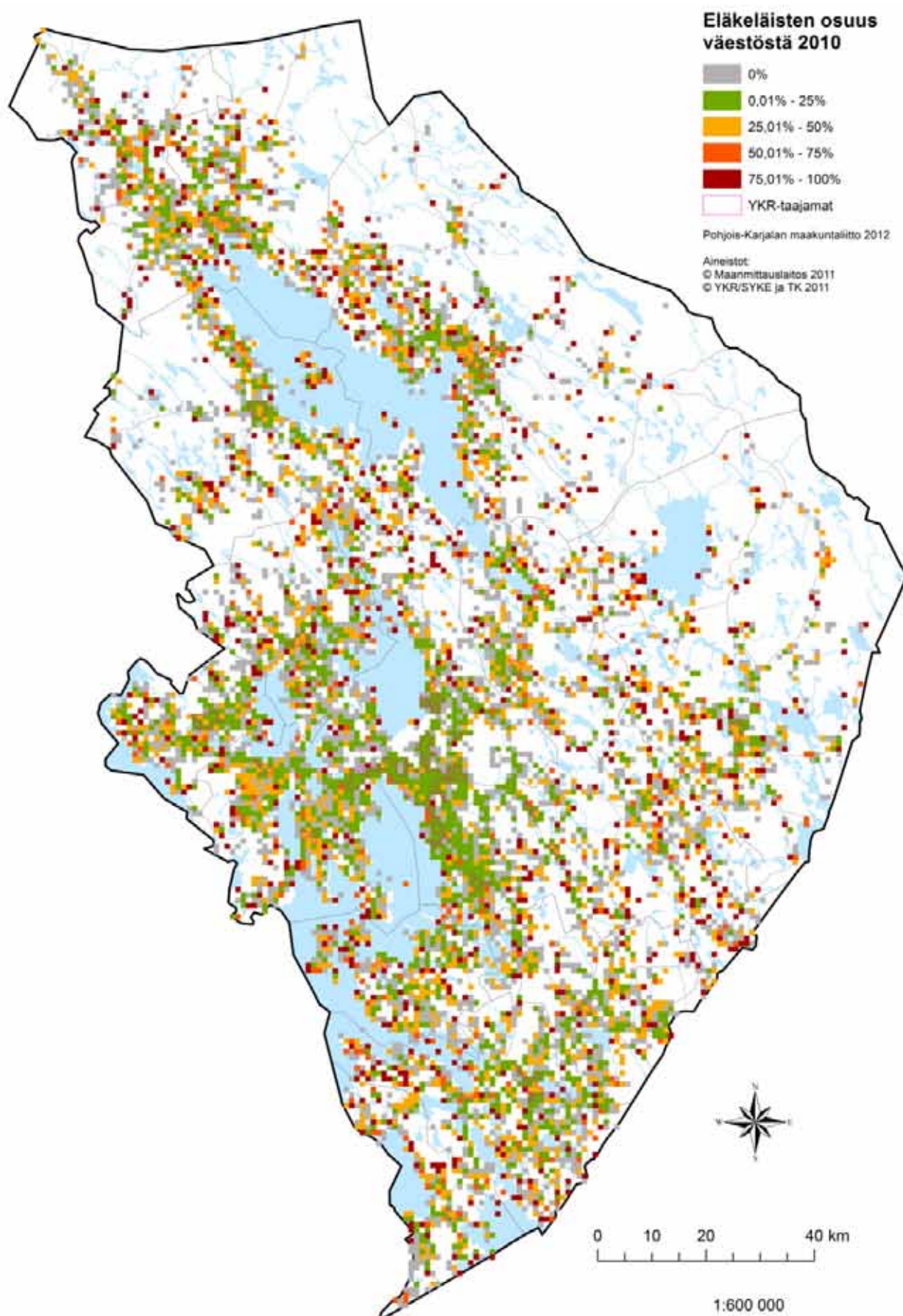

Karttaliite 3. Väestönmuutos vuosina 1980–2010
(Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2012).

**Väestönmuutos Pohjois-Karjalan taajamissa, kylissä
sekä koko maakunnassa 1980-2010**

**Karttaliite 4. Eläkeläisten osuus maakunnan alueella vuonna 2010
(Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2012).**

**Taulukkoliite 2. Pohjois-Karjalan väestöennusteita
(Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2012).**

[illegible]

Taulukkoliite 3. Ennustettu väestönmuutos koko maakunta ja seutukunnittain 2011–2025 (Tilastokeskus 2012c).

Pohjois-Karjalan maakunta	2011-2015	2016-2020	2021-25
Syntyneet	7908	7874	7611
Kuolleet	9316	9432	9493
Luonnollinen väestönlisäys	-1408	-1558	-1882
Kuntaan muuttaneet	41859	40719	39510
Kunnasta muuttaneet	42108	40309	38425
Kokonaisnettomuutto	-249	410	1085
Väestönlisäys	-1657	-1148	-797

	2015	2020	2025
Väkiluku	163632	162485	161684

Joensuun seutukunta	2011-2015	2016-2020	2021-25
Syntyneet	6383	6418	6236
Kuolleet	5702	5881	6027
Luonnollinen väestönlisäys	681	537	209
Kuntaan muuttaneet	32907	31934	30921
Kunnasta muuttaneet	32169	31487	30350
Kokonaisnettomuutto	738	447	571
Väestönlisäys	1419	984	780

	2015	2020	2025
Väkiluku	118536	119529	120304

Keski-Karjalan seutukunta	2011-2015	2016-2020	2021-25
Syntyneet	603	583	552
Kuolleet	1373	1368	1355
Luonnollinen väestönlisäys	-770	-785	-803
Kuntaan muuttaneet	4235	4158	4068
Kunnasta muuttaneet	4397	3998	3710
Kokonaisnettomuutto	-162	160	358
Väestönlisäys	-932	-625	-445

	2015	2020	2025
Väkiluku	18431	17800	17359

Pielisen Karjalan seutukunta	2011-2015	2016-2020	2021-25
Syntyneet	922	873	823
Kuolleet	2241	2183	2111
Luonnollinen väestönlisäys	-1319	-1310	-1288
Kuntaan muuttaneet	4717	4627	4521
Kunnasta muuttaneet	5542	4824	4365
Kokonaisnettomuutto	-825	-197	156
Väestönlisäys	-2144	-1507	-1132

	2015	2020	2025
Väkiluku	26665	25156	24021

KÄYTETYT LÄHTEET

- Helminen Ville & Nurmio Ville, Rehunen Antti, Ristimäki Mika, Oinonen Kari, Tiitu Maija, Kotavaara Ossi, Antikainen Harri, Rusanen Jarmo (2012). Kaupungin-maaseudun aluetyypologian muodostamisperiaatteet - tekninen menetelmäkuvaus. SYKE.
- Helminen Ville & Nurmio Ville, Rehunen Antti, Ristimäki Mika, Oinonen Kari, Tiitu Maija, Kotavaara Ossi, Antikainen Harri, Rusanen Jarmo (2013). Kaupungin-maaseudun alueluokitus. Paikkatietomuo-toisen alueluokituksen muodostamisperiaatteet - SYKE. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=435082&lan=FI>
- Karjalainen (2012). Yritysten määrä kasvaa Pohjois-Karjalassa. Lehtiartikkeli 4.9.2012. Luettu 17.9.2012. <http://www.karjalainen.fi/fi/uutiset/uutis-alueet/maakunta/item/11903-yritysten-maara-kasvaa-pohjois-karjalassa>
- Karjalainen (2013). PK-yritysten odotukset kohentuneet maakunnassa. Lehtiartikkeli 11.9.2013. Maa- ja metsätalousministeriö (2006). Suomen maaseututyypit 2006. Maa- ja metsätalousministeriö 7/2006.
- Pohjois-Karjalan ELY-keskus (2012). Pohjois-Karjalan maaseutuohjelma 2007–2013.
- Pohjois-Karjalan ELY-keskus (2012). Pohjois-Karjalan työllisyyskatsaus 6/2012.
- Pohjois-Karjalan ELY-keskus (2013). Pohjois-Karjalan työllisyyskatsaus 7/2013. <http://www.ely-keskus.fi/documents/10191/113465/Ty%C3%B6llisyyskatsaus%20%C3%A4kuu+2013/e6d83fbf-a9d-4b93-a6ab-c9ebc70e99f9> Luettu 10.9.2013.
- Pohjois-Karjalan Maakuntaliitto (2012a). Maakuntakaavan ja POKAn kartta-aineisto.
- P-K:n maakuntaliitto (2012 b). Pohjois-Karjala nyt. Tilasto- ja toimintaympäristökatsaus. Niiranen Kimmo.
- P-K:n maakuntaliitto (2012c). Väestö pääasiallisen toiminnan mukaan 31.12.2010.
- P-K:n Maakuntaliitto (2013a). Tilastotieto. <http://www.pohjois-karjala.fi/Resource.phx/maakuntaliitto/tietopalvelu/tilastotieto.htx>
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto (2013b). Pohjois-Karjalan Trendit. Talouskatsaus 1/toukokuu 2013. P-K:n Metsäkeskus (2013a). Tilastotietoa metsistä. <http://www.metsakeskus.fi/metsakeskus-ja-alueet/alueet/pohjois-karjala/tilastotietoa-metsista> Luettu 10.9.2013.
- P-K:n Metsäkeskus (2013b). Pohjois-Karjalan alueellinen metsäohjelma. Seuranta ja ohjelma. <http://www.metsakeskus.fi/metsakeskus-ja-alueet/alueet/pohjois-karjala/alueellinen-metsaohjelma>
- P-K Yritysbarometri (2012). Alueraportti Pohjois-Karjala. Suomen Yrittäjät, Finnvera Oyj, Työ- ja Elin- keinoministeriö. Luettu 17.9.2012. http://www.yrittajat.fi/File/fac7ed89-12ef-449b-8b98-86fe39c28d97/Pohjois-Karjala_alueraportti_kevat_2012.pdf
- Saarelainen Ritva (2012). Hurja nousu kiri eroa Suomen tasoon kiinni. Pohjois-Karjalan talouskatsaus 1/2011.
- Suomen Ympäristökeskus (2013). Alueluokituksen aineistot. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=27903&lan=fi>
- Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos (2012). Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet. Luettu 18.9.2012. <http://uusi.sotkanet.fi/taulukko/YO1/101,102,103,104,105,106,107,108,109,110,111,112/3/3A/0/> Tiainen Seppo (2012). Pohjois-Karjala oli talouden kasvun kärkimaakuntia vuonna 2010. Pohjois-Karjalan talouskatsaus 1/2011.
- TIKE (2013). Matilda tietokanta. Tilastolaari. http://www.maataloustilastot.fi/tilastolaari_fi Luettu 10.9.2013.
- Tilastokeskus (2013a). Maaseutuindikaattoritulasto. <http://tilastokeskus.fi/tup/msind/>
- Tilastokeskus (2013b). Väestötilastot. Luettu: 9.9.2012. http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/databasetree_fi.asp
- Tilastokeskus (2013c). StatFin tilastotietokanta, väestö työmarkkina-aseman ja maakunnan mukaan. http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/tym/tyti/tyti_fi.asp
- Tilastokeskus (2012c). Väestötilastot. Saatu Pohjois-Karjalan maakuntaliiton kautta 10.9.2012. Työ- ja elinkeinoministeriö (2013). Aluebarometri 2013. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja
- Alueiden kehittäminen 9/2012. http://www.tem.fi/files/35117/TEMjul_49_2012_web.pdf Luettu 10.9.2013.

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Pohjois-Karjalan ELY-keskus

Kauppakatu 40 B, 3krs. Joensuu

kirjaamo.pohjois-karjala@ely-keskus.fi

puh. 0295 026 000

www.ely-keskus.fi/pohjois-karjala

LEADER

Pohjois-Karjala

 Maakaista.fi